

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU
ODSJEK ZA POVIJESTI UMJETNOSTI
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

Marko Španjol

DIPLOMSKI RAD

**ADAPTACIJA PALAČE KVARNER U MALOM LOŠINJU ZA POTREBE
MUZEJA APOKSIOMENA: OD VREDNOVANJA ARHITEKTURE I ZAŠTITE
ZGRADE DO KONCEPCIJA USTANOVE**

MENTORI: dr. sc. Marko Špikić, izv. prof.
dr. sc. Žarka Vujić, red. prof.

Zagreb, 2015.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Diplomski studij

Diplomski rad

Adaptacija palače Kvarner u Malom Lošinj u za potrebe Muzeja Apoksiomena: od vrednovanja arhitekture i zaštite zgrade do koncepcija ustanove

Marko Španjol

SAŽETAK

Rad je podijeljen na pet poglavlja. Prvo poglavlje govori o povijesnom razvoju otoka Lošinja i svim relevantnim datostima kako bi se dobio širi okvir i kontekst za sljedeće teme. Drugo poglavlje bavi se palačom Kvarner u kojoj će biti smješten Muzej Apoksiomena, a kojoj prethodi proces adaptacije. Treće poglavlje donosi sve bitne informacije o Apoksiomenu. Posljednja dva poglavlja razrađuju sam proces adaptacije palače Kvarner i koncepciju stalnog postava novog Muzeja.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Rad sadrži 64 stranice i 14 ilustracija. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: Apoksiomen, palača Kvarner, Muzej Apoksiomena, adaptacija, Mali Lošinj,

Mentori: dr.sc. Marko Špikić, izv. prof., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu;

dr.sc. Žarka Vujić, red. prof., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ocjenjivači: dr.sc. Marko Špikić, izv. prof., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu;

dr.sc. Žarka Vujić, red. prof., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu;

dipl.ing.arh., dr.sc. Zlatko Jurić, red. prof., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu;

Datum prijave rada: _____

Datum predaje rada: _____

Datum obrane: _____

Ocjena: _____

SADRŽAJ

Uvod	5
1. Otok Lošinj; crtice iz geografije, povijesti i urbanizma	8
1.1. Smještaj i prirodno-geografska obilježja Lošinjskog arhipelaga	8
1.2. Povijesno-prostorni razvoj Malog Lošinja	9
1.3. Zaštićena kulturna baštinaotoka Lošinja	14
1.4. Intervencije u zaštićenoj cjelini grada	15
2. Palača Kvarner	20
2.1. Smještaj zgrade i povijesno-umjetnička analiza	20
2.2. Historijat zgrade	22
3. Brončana skulptura mladog atleta	26
3.1. Pronalazak skulpture Apoksiomena	26
3.2.1. Konzervatorsko-restauratorski radovi	27
3.2.2. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja	29
3.3. Apoksiomen kao pokretač ideje o izgradnji muzeja	30
3.4. Konzervatorski uvjeti i povijesno-umjetnička vrijednost kao razlog samostalnog	31
4. Proces adaptacije palače Kvarner u Muzej Apoksiomena	33
4.1. Natječaj i pristigli projekti	33
4.2. Izabrani projekt arhitekata Turato-Randić	36
4.3. Konzervatorska procjena izabranog projekta	40
4.4. Komparacija recentnih adaptacija povijesnih zgrada za potrebe novih muzeja u Hrvatskoj	43
5. Konceptcija stalnog postava Muzeja Apoksiomena	46
5.1. Idejni projekt stalnog postava budućeg Muzeja Apoksiomena	46
5.2. Problematika i usporedba muzeja zasnovanih na jednom izložku	49
5.3. Poslanje novog muzeja: zamašnjak kulturnog života zajednice i/ili dio turističke ponude	51

Zaključak	54
Popis ilustracija	56
Prilozi	57
Bibliografija	59

UVOD

Adaptacija palače Kvarner za potrebe Muzeja Apoksiomena proces je koji se upravo odvija u gradu Malom Lošnju. Dakle, otvara se novi muzej. Muzej koji će pohraniti i prezentirati antičku brončanu skulpturu, Apoksiomena, pronađenu u akvatoriju otoka Lošinja. Otvorenje novog muzeja samo po sebi je izuzetan događaj. Pridodamo li tome da je Apoksiomen odpronalaska pobudio zanimanje svjetske javnosti, svakako se radi o trenutku koji će ostati zapisan u povijesti otoka. Naime, brončana skulptura je, u sretnom trenutku, slučajnim opažanjem jednog belgijskog ronioca, otkrivena na dnu mora u neposrednoj blizini otočića Velih Orjula. Već je tada privukla interes nekih inozemnih institucija koje su, splotom okolnosti, prije Ministarstva kulture raspolagale informacijom o njenom otkriću. Vidjevši tek nejasne konture Apoksiomena, obraslog morskim algama na slojevima okamenjenog vapnenca, djelatnici Ministarstva kulture započeli su akciju vađenja skulpture, svjesni moguće vrijednosti i značaja dragocjenog pronalaska, a sve u svrhu zaštite i sprečavanja krađe. Apoksiomen je svijetlo dana ponovo ugledao 1996. godine, nakon gotovo dva tisućljeća. Neposredno nakon vađenja prevezen je u Hrvatski restauratorski zavod na sedmogodišnji proces restauriranja. Tokom restauratorskih radova uspostavljena je suradnja sa stručnjacima iz Italije, a cijeli postupak je pažljivo dokumentiran. Premijerno predstavljanje javnosti odvijalo se u Zagrebu 2006. godine, a potom u Firenci i pojedinim gradovima u Hrvatskoj. Jasno je da se o konačnom smještaju skulpture naveliko razmišljalo. Pojedinci iz struke izrazili su svoja gledišta o toj problematici, a lokalna zajednica je tražila vraćanje skulpture na otok. Naposljetku, odluka je donesena, lokacija i zgrada za novi muzej su izabrani, arhitektonski natječaj je proveden, a radovi su krenuli. Paralelno s radom teške mehanizacije, odvijao se proces oblikovanja stalnog postava i kritizirao pobjednički projekt adaptacije palače Kvarner od strane nadležnog konzervatorskog odjela.

Kroz proces nastajanja Muzeja Apoksiomena provlače se dvije tematske jedinice koje čine okosnicu ovog rada. Prva se bavi pitanjima očuvanja palače Kvarner prilikom adaptacije za potrebe novog muzeja, dok je druga vezana uz stalni postav i samu muzejsku koncepciju. Obje teme razrađuju se u posljednja dva poglavlja. Prethodna tri poglavlja su uvodnog karaktera i svako donosi bitne informacije koje uvode u problematiku glavnih tema. Prvo donosi geografski, povijesni i urbanistički kontekst Lošinjskog otočja i mikrolokacije palače Kvarner. Unutar drugog poglavlja obrađuje se historijat zgrade i povijesno-umjetnička analiza. Treće poglavlje donosi iscrpan opis brončane skulpture i cijeli proces restauriranja i dokumentacije, kao i rađanje ideje o samostalnom izlaganju.

Problematika oko adaptacije palače Kvarner proizlazi iz činjenice da se ona nalazi u zaštićenoj

kulturno–povijesnoj cjelini gradskog tkiva. Točnije, palača se nalazi u amfiteatralnom nizu zgrada koje prate konture malološinske luke i time stvaraju vrijedan ambijent urbane cjeline. Upravo iz tog razloga sloboda arhitektonskog oblikovanja prilikom adaptacije bitno je smanjena. Ona će se ograničiti zidovima palače koji će morati ostati nepromijenjeni. To će se vidjeti kod negativno ocijenjene interpolacije na krovu zgrade. Naime, zbog ambijentalne vrijednosti bilo je potrebno očuvati izvorna stanja svih pet fasada dok je u oblikovanju interijera postojala potpuna sloboda. Pobjednički projekt Idisa Turata i Saše Randića predvidio je inovativno razrađen prostor muzeja i izlaganje skulpture. Predviđeno je i saniranje izvornih fasada, ali uz spomenutu interpolaciju na krovu (svjetlarnik) koju je negativno ocijenio Konzervatorski odjel u Rijeci. Ipak, odlukom Hrvatskog vijeća za kulturna dobra projekt je prihvaćen. Time je naizgled riješena konzervatorska dvojba vezana uz problematiku očuvanje zgrade, iako je način suradnje svih strana uključenih u projekt nejasan i neodređen. Samim time, negativno mišljenje konzervatora nije bilo osnova za ikakvo djelovanje ili možebitnu promjenu dijela projekta. Osim pobjedničkog projekta, četvrto poglavlje donosi osvrt na ostala dva projekta i recentne primjere adaptacija povijesnih zgrada za potrebe muzeja.

Druga tematska jedinica odnosi se na oblikovanje postava novog muzeja, specifikum muzeja s jednim izloškom i povezanost muzeja sa zajednicom u kojoj nastaje. Spomenute teme obrađene su u petom poglavlju. Nakon vrednovanja arhitektonskog oblikovanja u fokusu se našlo oblikovanje postava. Prema arhitektonskom idejnom projektu opisane su sve prostorije novog muzeja uz kvadrature, točan položaj unutar zgrade te komunikaciju među njima. Nadalje, projekt je predvidio uređenje tih prostorija, materijale, rasvjetu i vitrine. Spomenute su i vrednovane komponente stvaranja atmosfere svake pojedine prostorije koje arhitekti spominju. Na tehnički dio stalnog postava nastavlja se koncepcija stalnog postava kipa Apoksiomena koju je izradio HRZ, a čiji se kritički osvrt također nalazi unutar petog poglavlja. Sam postav muzeja uspoređen je s nekim primjerima iz Europe. Ključ po kojem su primjeri izabrani je njihova posebnost nastanka radi jednog izložka. Naposljetku, poglavlje završava problemom rada muzeja u sredini snažno uvjetovanoj turizmom. Problem je to mnogih mjesta na hrvatskoj obali, a on se manifestira kroz krivo poimanje muzejske institucije od strane organa lokalne vlasti, ali i same zajednice lokalnog stanovništva. Rješenje tog problema može biti u zajedničkim naporima svih strana uključenih u rad muzeja kako bi on bio što kvalitetniji, kako za lokalno stanovništvo, tako i za sve posjetitelje.

Zahvaljujem dr. sc. Marki Špikiću i dr. sc. Žarki Vujić na mentorstvu te na korisnim uputama i savjetima, dipl. pov. Umj. Anamariji Zrnčić iz Konzervatorskog odjela u Rijeci na pomoći i ustupanju dokumenata neophodnih za pisanje rada. Isto tako, zahvaljujem dipl. pov. umj. Marijani Dlačić i dipl. pov. umj. Barbari Živković iz Lošinjskog muzeja na srdačnosti i ustupanju dokumenata o palači Kvarner te svima onima koji su na bilo koji način pomogli u izradi ovog rada.

Sl. 1 Grad Mali Lošinj, zračni snimak

1. Otok Lošinj; crtice iz geografije, povijesti i urbanizma

1.1. Smještaj i prirodno-geografska obilježja Lošinjskog arhipelaga

Otok Lošinj sastavni je dio cresko-lošinjske otočne skupine koja se pruža između istočne obale Istre i istočne skupine kvarnerskih otoka (Krk, Rab i Pag), od sjeverozapada prema jugoistoku u dužini od gotovo 100 km s ukupnom površinom od 513 km². Osim Cresa i Lošinja, arhipelag broji još trideset i četiri otoka, otočića i grebena. Neki od njih su naseljeni, no većina stanovništva živi na Cresu i Lošinju. Oni su nekoć bili jedan otok, nazivan Apsyrtides,¹ koji je razdvojen prokapanjem umjetnog kanala vjerojatno u vrijeme antike, a danas su povezani pokretnim mostom. U starom vijeku Osor je bio upravno sjedište i najveći grad na spomenutom području, sve do 14. stoljeća. Propadanjem Osora Cres postaje novo upravno središte, a u istom periodu na Lošinj dolaze prvi doseljenici. U 19. stoljeću Mali Lošinj raste i postaje središnje mjesto cijele otočne skupine.

Veći dio otočja nalazi se u suptropskoj zoni južne polovice sjeverne polutke što, naravno, utječe na klimu tog prostora i način života lokalnog stanovništva. Iako su sjeverni dijelovi Cresa dublje u Riječkom zaljevu te su izloženiji snažnim vjetrovima i većem prodoru hladnog zraka, klima otoka Lošinja ipak je mnogo blaža, mediteranska. Radi položaja otoka koji je podosta udaljen od kopna, prevladavaju utjecaji mora. Naime, more se sporije zagrijava ili hladi, pa ono ublažava temperaturne razlike. Tako su zime blage, ljeta nisu suviše vruća, a temperaturne razlike su veoma male tijekom godine. Mali Lošinj s godišnjom insolacijom od 2580 sati i izrazito niskom naoblakom spada među najsunčanija mjesta u Europi.² Nadalje, hladni vjetrovi koji zimi dopiru s kopna, prelaskom preko mora se griju i vlaže te se njihov utjecaj umanjuje. Zapravo, mikroklima otoka Lošinja je pravi kuriozitet. Gledajući sve klimatske karakteristike može se uspoređivati s mjestima na Azurnoj obali (Cannes, Nizza), dok od Krfa, San Rema i Palerma ima i nešto više godišnje temperature.³ Upravo će spomenuta mikroklima biti ishodište jedne od najzaslužnijih djelatnosti na otoku - zdravstvenog turizma koji se u novije vrijeme ponovo razvija.

U geološkoj građi otoka prevladava vapnenac i dolomiti te malo plodne zemlje. Otok Lošinj je reljefno niži od susjednog Cresa, a na sjeveru se prostire masiv Osorščica s najvišom točkom Televrin na visini od 588 metara, dok je ostatak otoka relativno nizak s nekoliko vrhova iznad 200 metara. Obala Lošinja je veoma razvedena, u dužini od 113 km tvori mnoge uvale, a neke od njih omogućile su razvoj luka. Najveća uvala je upravo luka Malog Lošinja koja je izduljena i duboko uvučena u kopno otoka te izgleda gotovo poput jezera. Grad Mali Lošinj najveće je otočko naselje,

1 FUČIĆ, 1990: 7.

2 SOKOLIĆ, 1985: 12.

3 VRAGOVIĆ, 1997: 17.

ali i najmnogoljudnije naselje na hrvatskim otocima. Upravo je njegova luka omogućila takav razvoj, prvenstveno brodarstva koje je nekada bila osnova cjelokupnog gospodarstva.

Prirodnu vegetaciju otoka Lošinja čini prvenstveno nisko raslinje koje se proširilo na područja gdje se kroz dugi period intenzivno krčila šuma hrasta crnike i crnog jasena.⁴ Površine oduzete šumi pretvarale su se u pašnjake i vinograde. Osnovne grane privrede tada su bile poljodjelstvo i stočarstvo. Pojavom turizma u 19. stoljeću rađa se zamisao za pošumljavanjem otoka. Tako se 1886. godine osniva u Malom Lošinju Društvo za pošumljavanje i poljepšavanje koje je već u prve četiri godine posadilo 250 000 sadnica alepskog bora.⁵ Borove šume koje su danas prepoznatljivi znak otoka Lošinja nastale su, dakle, prije nešto više od stotinu godina. Posebno se ističu park-šuma Čikat u Malom Lošinju i poznati perivoj u Velom Lošinju koji je dao podići nadvojvoda Karlo Habsburški, a potom je u perivoju zasađeno preko 200 vrsta različitog drveća iz cijelog svijeta.⁶

1.2. Povijesno-prostorni razvoj Malog Lošinja

Područje cresko-lošinjskog arhipelaga naseljeno je još od kamenog doba, a to potvrđuju lokaliteti poput Jamina Sredi ili Vele spilje. Evidentirane su i mnogobrojne gradine, građene suhozidom na pomno izabranim mjestima kako bi nadzirale okolno područje. One se rasprostiru duž cijelog otočja, a zanimljivo je kako su izgrađene dovoljno blizu jedna drugoj kako bi se mogao uspostaviti vizualni kontakt, vjerojatno radi dojave opasnosti. U drugom tisućljeću prije Krista pojavljuju se Iliri, točnije Ilirsko pleme Liburni. Oni izabiru najpogodnija mjesta na otoku pa osnivaju Apsoros (Osor) i Crepsu (Cres). Otočje se spominje i kao važna postaja na Jantarnom putu s Baltika prema Grčkoj.⁷ U to vrijeme otočje je nosilo grčki naziv Apsyrtides, koji je dobilo zahvaljujući jednoj epizodi iz fantastične sage o Argonautima.⁸ Ipak, Rimljani polagano, ali sigurno do nove ere osvajaju Jadran, pa tako i naše otoke. Osor se tada nameće kao najznačajnije mjesto zbog njegova prometnog položaja. O veličini antičkog Osora svjedoče mnogi arheološki nalazi. Lošinj u to vrijeme nije naseljen i prvenstveno je služio kao pašnjak osorskim stočarima. Turbulentna vremena nakon pada Zapadnog Rimskog Carstva, prilikom provala Slavena u 7. stoljeću pa sve do jačanja Venecije i obračunavanja s hrvatskim narodnim vladarima ostavljaju traga na cresko-lošinjskom otočju. Osor je s vremenom izgubio na važnosti, a promijenio se i etnički sastav stanovništva. Godine 1000. Osor je položio prisegu vjernosti mletačkom duždu, a od tog trenutka cijelo je otočje,

⁴VRAGOVIĆ, 1997: 21.

⁵DLAKA, GOVIĆ, 2012: 4.

⁶SOKOLIĆ, 1985: 14.

⁷SOKOLIĆ, 1985: 18.

⁸FUČIĆ, 1990: 7.

uz kraće prekide, bilo u sastavu Venecije do njezine propasti 1797. godine. Prvi stanovnici na otok Lošinj dolaze krajem 13. stoljeća, u bijegu pred Mongolima. Prema predaji, 1280. godinedvanaesthrvatskih obitelji naselilo se na području Velog Lošinja pod vodstvom Obrada Harnovića.⁹ Tako je osnovano Velo Selo, a desetak godina kasnije osniva se Malo selo u uvali Sv. Martin na istočnoj obali otoka. Vjerojatno su sva mjesta koja su tada nastala (Ćunski, Sv. Jakov i Nerezine) bila osnovana na istočnoj strani otoka jer je ona bila nepristupačna i zaštićena od napada s mora. Tek će kasnije, razvitkom pomorstva, prednost dobiti zapadna pučinska strana. U početku se stanovništvo bavilo poljodjelstvom i stočarstvom. S vremenom se počinje razvijati ribarstvo, ali i brodogradnja. Ipak, veći gospodarski rast izostaje. Venecija dominira morem, mala mjesta s periferije opterećena su mnogim davanjima, a najteža je bila obaveza davanja galijota koja je obuhvaćala sve za to sposobne muškarce od 16 do 70 godina.¹⁰ Unatoč osiromašenju lokalnog stanovništva, formiraju se prve male urbane sredine; u Velom Lošinju uokolo male lučice, a u Malom Lošinju stanovništvo se spušta preko brda do velike zaklonjene luke čije će prednosti iskoristiti tak kasnije. Napoleonovim zauzimanjem Venecije 1797. godine započinje kratkotrajna francuska vladavina ovim krajem koji ulazi u sastav Ilirskih provincija. Iako kratkotrajna, događa se svojevrsna renesansa: grade se kolne ceste od Velog Lošinja do Cresa, počinje plansko pošumljavanje kamenjara, osnivaju se rasadnici, isušuju močvare i obnavljaju kuće. Ipak, najvažnije je bilo ukidanje stare općine Osor pa su Lošinjani napokon postali neovisni.¹¹ Ilirske provincije traju do 1814. godine kada ih zauzima Austrija. Narednih stotinu godina obilježit će razdoblje mira i prosperiteta, a zlatne godine Lošinja osujetit će Prvi svjetski rat.

⁹IVANIŠEVIĆ, 1997: 7.

¹⁰ SOKOLIĆ, 1985: 27.

¹¹ SOKOLIĆ, 1985: 28.

Sl. 2 Luka Malog Lošinja

Iako je period s početka 19. stoljeća pa sve do Prvoga svjetskog rata označen kao razdoblje mira i prosperiteta za Lošinj, do sredine stoljeća osjećala se talijanska prijetnja u Jadranu. Naime, nakon Napoleonovih ratova jača Pijemont kao stožerna država oko koje se okuplja Italija. Samim time Monarhija odlučuje da uz Pulu i Šibenik, Mali Lošinj postane vojna baza. Tada se grade obalne baterije, utvrđuje tvrđava nad gradom i gradi velika ukopana tvrđava Monte Assino nad ulazom u luku.¹² Napokon, 1866. godine prestaje ratna opasnost nakon konačnog poraza Italije. Osim utvrđenja luke i sam grad se razvija. Lokalno stanovništvo je počelo ostvarivati značajnu zaradu ploveći na tuđim brodovima. Sve je više moreplovaca koji vraćaju uloženi novac na otok. Tada počinju kupovati vlastito brodogradilište i otvaraju se prva brodogradilišta. Kuće se počinju graditi duž obale izdužene luke koja se tada nazivala *Baldagušta* (Val d'augusta) ili uska uvala.¹³ Obogaćeno građanstvo sada je moglo iskoristiti sve prednosti dobro zaklonjene velike luke. Nastaje niz velikih kapetanskih kuća koje tvore urbanu matricu grada kakvog danas poznajemo. To su prostrane dvokatnice ili trokatnice s bogato uređenim vrtovima. U tom vremenu počinje se nasipavati more ispred obale pa luka poprima prepoznatljive konture. Nasipavanjem se ispravljaju nepravilne linije i zatvaraju manji zaljevi, ali se i podiže visina obale. Prva brodogradilišta otvaraju se u samoj luci, a to su škverovi Marka Martinolića i Antuna Kozulića.¹⁴ Sredinom 19. stoljeća brodovi su građeni u

¹² ČUŠ RUKONIĆ, 2014:14.

¹³ FUČIĆ, 1990: 155.

¹⁴ VRAGOVIĆ, 1997: 21.

šest malološinjskih brodogradilišta. Koliko su se dobro Lošinjani organizirali i snažili u novoj djelatnosti govori podatak kako je u svega deset godina, od 1846. do 1855. godine, u spomenutih šest brodogradilišta izgrađeno 49 brodova s 18 330 tona nosivosti.¹⁵ Godine 1855. osnovana je carskim ukazom javna pomorska škola kao nastavak rada privatnih škola koje su u Malom Lošinju postojale još od 1804. godine.¹⁶ Uz školovanje i kvalificiranje pomorskog kadra, škola je bila središte djelovanja niza znanstvenika koji su doprinijeli razvoju i ugledu grada. Koliko je pomorstvo na Lošinju napredovalo govori podatak da su 1869. godine lošinjski brodovlasnici posjedovali 127 brodova duge plovidbe s ukupno 73 860 t nosivosti.¹⁷ U brodogradilištima je tada bilo zaposleno preko 650 radnika, a posla je bilo toliko da su radnici dolazili sa susjednih otoka. Zanimljivo je napomenuti da je Lošinj, uz Trst, bio centar pomorstva i brodogradnje u Monarhiji. Nažalost, pred kraj 19. stoljeća vrijeme jedrenjaka je na izdisaju i čelični brodovi na parni pogon izborili su primat u svjetskim morima. Brodogradnja na otoku pomalo propada, samo se rijetki odlučuju za izgradnju parobroda. Propast brodogradnje prati početak razvoja nove djelatnosti koja je Lošinju omogućila daljnji razvoj i napredak – turizma. Ključni preduvjeti za razvoj turističkih djelatnosti bili su već ispunjeni. Otok Lošinj razvio se iz sela u grad s određenim stupnjem socijalne kulture. Bio je dobro povezan s kopnom, štoviše, početkom 20. stoljeća parobrod je uplovljavao u malološinjsku luku čak devetnaestputa tjedno.¹⁸ Potrebno je spomenuti kako je u to vrijeme izgrađena željeznica koja je povezala Rijeku i Trst s ostatkom Monarhije. Putovanja su tada postala ugodnija i dostupnija većem broju ljudi. Ipak, ključan razlog naglog razvoja turizma bila je klima otoka Lošinja koja je zahvaljujući istraživanjima prof. Ambroza Haračića postala poznata u stručnim krugovima Beča i ostalih središta Monarhije. Haračić je dugi niz godina provodio meteorološka mjerenja i opažanja, istraživao je biljni pokrov otoka, a svoja je zapažanja o pogodnoj mikroklimi objavio u velikom broju radova. Kako bi provjerili blagotvorne učinke lošinjske mikroklime 1885. godine na otok dolaze bečki liječnici dr. Leopold Schrötter i dr. Conrad Clar sa sinom koji se veoma brzo oporavio od teškog oboljenja grla.¹⁹ Njihovim zalaganjem i savjetovanjem prof. Haračića kreće se s uređenjem šetnica i pošumljavanjem otoka. Godine 1886. osniva se Društvo za pošumljavanje i uljepšavanje, a rad društva u potpunosti mijenja vizuru cijelog otoka. Sljedeće godine osniva se Turističko društvo kao podružnica Austrijskog turističkog kluba, a prigodi otvorenja nazočio je prestolonasljednik Rudolf.²⁰ Narednih godina otok je posjetio i sam car Franjo Josip u pratnji supruge Elizabete (Sisi), a nadvojvoda Karlo Stjepan gradi palaču s velikim

15 KOJIĆ, 1980: 189.

16 <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=162755363> [15.02.2015.]

17 SOKOLIĆ, 1985: 143.

18 DLAKA, GOVIĆ, 2012: 3.

19 DLAKA, GOVIĆ, 2012: 4.

20 DLAKA, GOVIĆ, 2012: 4.

perivojem u Velom Lošinju.²¹ Nedvojbeno su posjeti carske obitelji utjecali na plemstvo iz svih krajeva Monarhije koje je u narednim godinama izgradilo vlastite vile na području Velog i Malog Lošinja te u uvali Čikat. Najveći poticaj zdravstvenom turizmu zasigurno je bilo proglašenje Malog i Velog Lošinja zimskim klimatskim lječilištem 1892. godine. Paralelno spomenutim događajima provodi se prenamjena prostranih kapetanskih kuća u pansioni i hotele. Susretljivost žitelja Lošinja, visok civilizacijski stupanj života i poznavanje stranih jezika išli su u prilog novoj djelatnosti. Osim postojećih zgrada, koje se adaptiraju i uređuju za novu namjenu, grade se novi smještajni kapaciteti u obliku malih obiteljskih hotela i pansiona. Centar Malog Lošinja u tom vremenu ulazi u završnu fazu izgradnje i niz zgrada uokvirio je cijelu dužinu izgrađene luke. Ipak, u samom centru manji je broj novogradnji, ali se zato intenzivno gradi u uvali Čikat. Tamo je izgrađen veći broj vila i pansiona prema projektima poznatih arhitekata iz Beča i Graza.²² Vrhunac razvoja turizma događa se pred Prvi svjetski rat. Nažalost, razdoblje talijanske vlasti nakon rata obilježeno je nazadovanjem turističke djelatnosti. Hoteli i pansioni se mahom zatvaraju i prodaju, a broj stanovnika na otoku se smanjuje. Drugi svjetski rat zaključio je propast turizma na Lošinju, pogotovo pred sam kraj rata. Naime, njemačka vojska se velikim dijelom smjestila u hotele koji su potom nastradali u savezničkim bombardiranjima.²³

Nakon nacionalizacije u Jugoslaviji, većina turističkih objekata bila je dodijeljena na upravljanje poduzeću *Jadranka* iz Malog Lošinja. Otvaraju se brojna radnička odmarališta, od kojih mnoga u nacionaliziranim privatnim vilama. Potrebno je spomenuti da su mnogi objekti na taj način devastirani nizom dogradnji i pregradnji. Nadalje, šezdesetih godina otvaraju se novi hoteli, uređuje privatni smještaj i razvija se masovni tip turizma. Mali Lošinj raste, a gradi se cijeli novi dio grada - Zagazinjine. Sam centar ne doživljava veće promjene pošto je već definiran početkom 19. stoljeća. Nakon ratnih zbivanja početkom devedesetih godina i osnutka Republike Hrvatske, započinje revitalizacija turizma, najznačajnije privrede otoka Lošinja. Hotelski kapaciteti se mahom obnavljaju, raskošne vile ponovno prelaze u ruke privatnih vlasnika koji većim dijelom izvođe obnovu i rekonstrukcije uz konzultacije s konzervatorima. Početak novog stoljeća Mali Lošinj dočekuje velikom obnovom luke i samog centra grada. Šetnica duž luke, tzv. Riva, širi se nekoliko metara, ali zadržava izvorni oblik. Svekolika obnova infrastrukture, privatnog smještaja te hotela i odmarališta rezultirala je proporcionalnim rastom turističke industrije, a taj proces traje i dalje.

21 FUČIĆ, 1990: 181.

22 U lošinjskim hotelima, pansionima i lječilištima (2012.) detaljno je opisan svaki pojedini objekt iz spomenutog razdoblja uz datacije, arhitekta i investitora tj. vlasnika.

23 DLAKA, GOVIĆ, 2012: 7.

1.3. Zaštićena kulturna baština otoka Lošinja

Na administrativnom području grada Malog Lošinja nalazi se preko pedeset zaštićenih kulturnih dobara, što pokretne, što nepokretne baštine. Uz materijalnu baštinu, zaštićen je i govor otoka Suska kao nematerijalno kulturno dobro. Mnogo je arheoloških nalazišta, uglavnom na području Osora, ali i pod morem. Veliki broj podmorskih arheoloških nalazišta govori o važnom položaju Lošinjskog arhipelaga, prvenstveno u vrijeme antike iako je nekolicina nalazišta iz kasnijih razdoblja. I Apoksiomen je pronađen pod morem i registriran pri Ministarstvu kulture kao pokretno kulturno dobro, zasigurno jedno od najvrjednijih u Republici Hrvatskoj.

Bitno je spomenuti da su urbane cjeline Osora te Velog i Malog Lošinja zaštićene kao nepokretno kulturno dobro. Područje gradića Osora vrvi antičkim arheološkim ostacima. Iako je opseg grada bitno smanjen u srednjem vijeku, a centar pregrađivan, zaštićena urbana jezgra ipak je zadržala ulomke svih perioda povijesti. Veli i Mali Lošinj imaju slična obilježja kada se govori o kulturno-povijesnoj cjelini jer se grade u istom periodu; od 17. do početka 20. stoljeća. Mali Lošinj je ipak poprimio obilježja grada i veličinom premašio susjedno mjesto. U spomenutom periodu mnogo se gradi na otoku Lošinju, a najčešći oblik gradnje je barokna kapetanska kuća. Zaslugom naglog razvoja pomorstva kapetanske kuće postaju komforne, s većim brojem soba i popratnih prostorija, a nerijetko se uokolo kuće uređuje vrt u kojem se sade agrumi, masline, smokve, ali i egzotične biljke iz dalekih krajeva. Te kuće predstavljaju zasebnu skupinu stambene arhitekture s nekoliko posebnosti poput sobe s otvorenim ognjištem za prijem gostiju koja se nazivala *tinel*.²⁴ Ta se prostorija, poput rudimentarnog ostatka nešto starije arhitekture kuća, zadržala i u novim kućama iz 17. i 18. stoljeća. Onaj stariji islikovit tip lošinjskih kuća može se još vidjeti u predjelu grada gdje se nalazi župna crkva, a prepoznatljiv je po visokim dimnjacima neobičnih oblika. Nove kapetanske kuće ograđuju se visokim zidovima, a između kuća nastaju zbijene uličice, često u obliku skalinada, sastavljenih plitkim kamenim stepenicama.

Na sjevernoj strani luke, na povišenom platou, nalazi se župna crkva Porodenja Marijina. Osim bogate sakralne zbirke, u crkvi se nalaze orgulje koje su registrirane kao pokretno kulturno dobro. One su rad Callidove radionice iz 1871. godine, a izdvajaju se kao jedini dvomanualni instrument u regiji istočnog Jadrana.²⁵ Callidova radionica izradila je i orgulje u župnoj crkvi u Velom Lošinju, koje su također zaštićene kao nepokretno kulturno dobro. U blizini župne crkve, na povišenom mjestu koje dominira lukom, nalazi se kaštel izduženog tlocrta s istaknutim uglovima. Izgrađen je u

24 FUČIĆ, 1990: 155.

25 <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=167811751> [15.2.2015.]

15. stoljeću, kada i kula u Velom Lošinju, a oba objekta su zaštićena kao nepokretna kulturna baština.²⁶ Lokalitet kaštela se još istražuje. Zidovi su očuvani do visine od nekoliko metara i rastvoreni su uskim puškarnicama. Nažalost, kaštel je devedesetih godina djelomično uništen betoniranjem pojedinih dijelova za potrebe ljetne pozornice koja se pokušala na neadekvatan način interpolirati u građevinu.²⁷ U samom središtu grada, tjemenu ljevkašte luke, nalazi se trg, a desno od trga smjestila se stara Pomorska škola. Ona je također upisana u Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture. Zgrada škole značajna je za otok Lošinj jer su se tamo školovali pomorci koji su oplovili svijet. Sama zgrada nosi obilježja klasicističkog bidermajera.²⁸ To je visoka dvokatnica koja svojom veličinom dominira trgom. Dugo vremena bila je zapuštena i nije se koristila, no nedavno je obnovljena i stavljena u funkciju što je svakako pridonijelo revitalizaciji središta. Ipak, treba spomenuti da se prilikom obnove zaštićenog spomenika kulture odbacilo pojedine ideje investitora te se naposljetku iznašlo kompromisno rješenje u skladu smjernica konzervatora. U blizini zgrade Pomorske škole nalazi se još jedna zaštićena zgrada, palača Fritzzy, u kojoj je smješten Lošinjski muzej. To je monumentalna historicistička palača, nastala 1880. godine temeljitom rekonstrukcijom zgrade prve gradske uprave.²⁹ Pročelje palače je ukrašeno slijepim arkadama, vijencima i pilastrima te četverolisnim otvorima prozora na razini galerije. U zgradi Muzeja smještene su Zbirka Piperata i Zbirka Mihičić te galerija za povremene izložbe. Smještajem Lošinjskog muzeja u impozantnu historicističku palaču te gradske vijećnice u nekadašnju Pomorsku školu revitalizira se građevinski fond u središtu grada. Spomenuti primjeri pokazuju pravilan način korištenja i adaptiranja povijesnih objekata kojima se na taj način udahnuo novi život i spriječilo njihovo daljnje propadanje.

1.4. Intervencije u zaštićenoj cjelini grada

Iako je već spomenuto kako je veća izgradnja u malološinjskoj luci zamrla krajem 19. stoljeća, početak 21. stoljeća obilježile su rekonstrukcije luke i obnove nekih povijesnih zgrada. Svaki grad funkcionira kao živi organizam i teško je zamisliti da se ne događaju svojevrstne promjene protokom vremena. Kontekstu gradnje i pregradnje u Malom Lošinju nije simptomatična pojava "apartmanizacije" prepoznata u nekim drugim otočnim i obalnim mjestima u Hrvatskoj. Nedostatak te pojave možemo zahvaliti relativno brzom donošenju generalnog urbanističkog plana koji je

²⁶<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> [15.2.2015.]

²⁷ ČUS RUKONIĆ, 2014: 17.

²⁸<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=167811749> [15.2.2015.]

²⁹<http://www.muzej.losinj.hr/hr/fritzzy> [16.2.2015.]

zabranio takve gradnje duž morske obale i predvidio novogradnju na najpogodnijim mjestima. Također, određeni stupanj socijalne svijesti i kulture u gradu Malom Lošinj u već je postojao pa je tako stanovništvo tog otočnog grada spoznalo vrijednosti koje svima doprinose, kao i načine da se one zaštite i očuvaju. Ipak, postoje pojedini propusti koji su se dogodili, no oni su samo mali dio gradske cjeline koja živi iz dana u dan.

Povijesno središte grada Malog Lošinja zaštićeno je kulturno dobro Republike Hrvatske.³⁰ Iako je središteg grada zaštićeno, postoje karakteristični problemi i opterećenja za stanovnike koji u tom dijelu žive. Riječ je o problemima koji postoje cijeli niz godina i prisutni su u mnogim mjestima duž hrvatske obale. To su: opterećenje gradske jezgre prilikom turističke sezone, visoke cijene stambenog fonda i nedostatak sadržaja. Sve to pogoduje iseljavanju stanovnika iz središta. Spomenuti problemi prvenstveno su prepoznati u Dubrovniku, no postoje i u Malom Lošinj, premda su manjeg intenziteta i ne toliko česti. Nastoje se riješiti i to na način da se pronalazi kompromis između ugostitelja i stanovnika središnjeg grada. Veći broj stambenih zgrada u gradskoj jezgri je obnovljen, a građevinske skele su česta pojava posljednjihdesetak godina. Spomenute obnove prati proces postupnog dovođenja novih djelatnosti u središte, a osim ugostiteljstva pojavile su se i druge djelatnosti. Jedna od njih je i ona muzejsko-galerijska. Godine 2007. otvoren je muzej u obnovljenoj palači Fritzy, a 2015. godine svjedočit ćemo otvaranju Muzeja Apoksiomena u pregrađenoj palači Kvarner. Spomenute adaptacije i dovođenje novih sadržaja u gradsku jezgru daju novu namjenu postojećim zgradama koje se na taj način obnavljaju i spašavaju od propadanja. Taj proces doprinosi kvaliteti života žitelja, ali i povećava turističku ponudu mjesta. Ipak, muzejske institucije najviše doprinose oblikovanju identiteta pojedinog mjesta i njegovih stanovnika. Osim muzejskih institucija potrebno je spomenuti i Plavi svijet, istraživački i edukacijski centar o moru, koji će uskoro započeti s obnovom zgrade doma JNA, sagrađene pedesetih godina prošloga stoljeća, a koja već duže vremena čeka obnovu.³¹ No, pregled intervencija u zaštićenoj urbanoj cjelini grada započet će se najvećim komunalnim zahvatima, a to su obnove sjeverne i južne strane luke i obnova glavnoga gradskog trga.

Obnova glavnoga gradskog trga završila je 1997. godine. Tom je obnovom popločena neuređena ljevkasta površina glavnog gradskog trga granitnim kockama i izgrađena je fontana na užem dijelu trga. Fontana kipara Matkovića s prikazom dva dupina koji slave dolazak tekuće vode iz Vranskog jezera, ostavljena je na izvornom položaju, ali je spomenik Osloboditeljima s likom mornara uklonjen s trga na sami kraj sjeverne strane luke. Diskutabilno je uklanjanje tog spomenika, koji je rad kipara Dušana Džamonje.³² On je, iako samo premješten, podijelio tragičnu sudbinu mnogih spomenika iz tog perioda.

³⁰ Oznaka dobra: RRI-0209-1973.

³¹ http://www.plavi-svijet.org/hr/lmec2/trenutno_stanje/ [15.02.2015.]

³² FUČIĆ, 1990: 161.

Sl. 3 Spomenik Osloboditeljima Dušana Džamonje iz 1956. godine

Postavljena urbana oprema je u skladu s ambijentalnom vrijednosti zaštićene povijesne jezgre Malog Lošinja. Naime, gradska rasvjeta je stilizirana u obliku historicističkih kandelabra s gradskih trgova, iako u nešto jednostavnijem obliku. Nastavak infrastrukturnih radova poduzet je radi uspostave suvremenog kanalizacijskog sustava. Prilikom obnove obje strane luke izrađen je moderni kanalizacijski sustav s kolektorima koji je bio prijeko potreban. Godine 2006. dovršena je Riva lošinjskih kapetana koja se nalazi sa sjeverne strane.

Sl. 4 Riva lošinjskih kapetana

Obalni potez u dužini od 416 metara i širine gotovo dvadesetmetara popločen je kamenom dolitom, a opremljen je odgovarajućom urbanom opremom.³³ Nekoliko godina kasnije, točnije 2012. godine, obnovljen je suprotni krak obale. Južna obala dužinom odgovara sjevernoj, ali uz pješački dio, sadrži traku kolnog prometa, pa je nešto šira. Bitno je napomenuti da se prilikom obnove ponovo koristio kamen dolit, a i urbana oprema je odgovarajuća. Obje obnove luke, uz onu gradskog trga, pozitivno su ocijenjene. Izabrani materijal odgovara ambijentu mediteranskog mjesta, urbana oprema poštuje ambijentalnu vrijednost povijesne gradnje iz 19 stoljeća, a hortikulturno uređenje uzima u obzir autohtone vrste bilja, kao i one egzotične koje su na otok dopremljene prije dva stoljeća.

Posljednje veće uređenje odvijalo se početkom 2014. godine. Obnovljena je zgrada Pomorske škole. Prilikom obnove bilo je mnogo polemike oko arhitektonskog rješenja. Investitor je prezentirao ideju izgradnje zvjezdarnice unutar krovništva zgrade, a koja bi bila vidljiva jer bi se uredila na pročelnoj strani krovništva. Osim te interpolacije, predviđena je i staklena stijena na bočnoj strani zgrade koja je okrenuta trgu. Nadležni konzervatorski odjel u Rijeci takvu je ideju odbacio, ali je nakon slanja nekoliko novih zahtjeva s drugačijim rješenjima ipak prihvaćen onaj koji uključuje staklenu stijenu.³⁴ Loša komunikacija investitora i nadležnih konzervatora kao i pritisci investitora opet su pokazali propuste u tako uređenom sustavu donošenja konačne odluke. Naime, kao i u slučaju palače Kvarner, na nezadovoljstvo konzervatora iz Rijeke, Hrvatske vijeće za kulturna dobra donijelo je odluku o prihvaćanju idejnog projekta i taj je čin označio kraj rasprave.³⁵ Zanimljivo je

³³<http://mppi.hr/default.aspx?id=1795> [20.2.2015.]

³⁴<http://www.novolist.hr/Vijesti/Regija/Otoci/Novo-lice-Nautike-Od-rugla-grada-do-losinjske-ljepotice> [20.2.2015.]

³⁵ Iz razgovora s Anamarijom Zrnčić, Konzervatorski odjel Rijeke. [21.1.2015.]

napomenuti da je ta odluka samo sugestivnog karaktera i ne nosi težinu konačne odluke. Očito je da su pritisci pojedinih privatnih investitora ili pak organa državne uprave bilipreveliki da bi se posao nadležnih konzervatorskih odjela obavljao kvalitetno i na taj način zaštitila baština. No, taj problem već je neko vrijeme prepoznat u javnosti i svakako traži mnogo promišljanja u potrazi za kvalitetnim rješenjem.

2. Palača Kvarner

2.1. Smještaj zgrade i povijesno-umjetnička analiza

Palača Kvarner smjestila se u nizu zgrada na sjevernoj obali malološinjske luke. Taj niz tvori urbanističku jezgru grada Malog Lošinja, naravno, uz svoj južni krak. Iako to nije povijesno središte grada, već je ono u maloj uvali Sv. Martin, nešto sjevernije, znamo da je grad kakav danas poznajemo izrastao uzduž prostrane i dobro zaštićene uvale. Spomenuti niz prati pješačka zona do trga koji se nalazi u tjemenu ljevokaste luke dok je drugi krak prihvatio i kolnu traku. Zgrade koje se nižu uzduž luke građene su od 17. do kraja 19. stoljeća. Mnoge su prvotno bile privatne kuće za stanovanje, ali su kasnije pretvarane u pansione i hotele. Danas je njihova namjena raznolika. U sjevernom nizu, koji je nešto reprezentativniji, nalaze se gradski uredi i vijećnica, ali i mnogi uredi državnih službi. Mnogo je prostora uslužnih djelatnosti, prvenstveno vezanih uz turizam, ali se velik dio koristi kao stambeni prostor. Spomenuti prostor gradskog tkiva je homogen, nastao je prirodnim rastom grada kroz spomenuto razdoblje pa tvori povijesno-kulturnu cjelinu koja je sama po sebi zaštićena i uvrštena u Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture. Takva cjelina nema prostornih "rupa" bivših industrijskih pogona ili pak neke druge namjene koji bi se mogli koristiti u nekom novom urbanističkom rješenju, već je ona potpuno jasna i dovršena pa ne ostavlja mjesta novogradnji. Tako je adaptacija povijesnih zgrada jedina mogućnost dolaska novih sadržaja u samosredište grada.

Adaptacija palače Kvarner jedan je od pozitivnih primjera uvođenja novih sadržaja u gradsko tkivo. Mikrolokaciji palače u reprezentativnom nizu zgrada dodana je vrijednost novog muzeja. Zgrada je sama po sebi reprezentativna i monumentalna jer je viša od susjednih zgrada u nizu radi nešto većih visina etaža. Radi se o objektu izgrađenom u drugoj polovici 19. stoljeća, iako točan datum, kao ni ime arhitekta, nisu poznati. Zgrada se prostire kroz prizemnu etažu, dva kata i tavanski prostor. Obalno pročelje je reprezentativno dok je dvorišno jednostavno i bez arhitektonskih elemenata prisutnih na obalnoj strani. Redukcija ukrasa i jasnoća volumena upućuju na klasicistička obilježja prisutna i na zgradi Pomorske škole na trgu. Pročelje palače Kvarner ima pet prozorskih osi od kojih su tri središnje istaknute u plitkom rizalitu. Prozori su uokvireni glatkim kamenim ertama, s time da su završetci u prizemlju polukružno završeni, a na katovima ravno. Otvori prvoga kata istaknuti su profiliranim žbukanim vijencima od kojih su središnja tri zapravo vrata kroz koja se pristupa prostranoj terasi u dužini cijele zgrade. Prvi kat tako postaje svojevrsni *piano nobile*. Spomenuta terasa dograđena je između dva svjetska rata na mjestu balkona. Izvorni balkon protezao se dužinom središnje tri prozorske osi ili širinom rizalita. Podupirale su ga četiri kamene konzole,

jednostavno profilirane, a ograda je bila izrađena od kovanog željeza, s uresima.³⁶ Kako je balkon bio nešto manji od terase, tako je do njega vodio samo jedan izlaz, a to su bila vrata u sredini, dok su na mjestima gdje se danas nalaze vrata nekoć bili prozori. Ispod balkona nalazila se nadstrešnica terase kavane *Quarnero*. Ona se prostirala cijelom širinom obalnog pročelja, a bila je dvostruko dublja od balkona. Prvotno je to bila samo platnena tenda rasprostrta na željeznom okviru, a ispod su se nalazila četiri željezna nosača od kovanog željeza, bogato ukrašena. Kasnije je tenda zamijenjena čvršćom konstrukcijom. Na njenom obrubu bile su postavljene svjetiljke, a željezni nosači tada su poslužili kao kuke za privezivanje platnenih zastora koji su bili pričvršćeni na nadstrešnicu. Na jednoj od razglednica vidi se kako su četiri željezna nosača pretvorena u postolja za svjetiljke. Nažalost, nadstrešnica, kovana ograda balkona te nosači tende nisu očuvani do danas.

Sl. 5 Terasa kavane Quarnero

Izvorni interijer zgrade nije sačuvan. Čak je i međukatna konstrukcija prilikom obnove zgrade uklonjena pa možemo govoriti samo o perimetralnim zidovima nekadašnje palače Kvarner. Nije poznato kako je bio uređen interijer. Iz sačuvanih razglednica 19. i 20. stoljeća moguće je vidjeti samo interijer kavane *Quarnero*. Ona je bila uređena u prizemlju zgrade. Prostor je bio otvoren, ali je svod bio poduprt s četiri stupa koji su, raspoređeni u dva para, tvorili dva paralelna niza arkada. Arkade su imale tri luka od kojih su rubni završavali kvadratnom konzolom i pilastrom. Konzole pilastara i stupova bile su jednostavno profilirane. Ostali prostori nisu detaljno opisani, a fotografska dokumentacija ne postoji. Poznato je samo da se na prvom katu nalazila plesna sala iznad koje se prostirala galerija u visini drugog kata.

36 LM – AM, (2003.), 778/2003: 1.

Sl. 6 Kavana Quarnero, pročelje i interijer

2.2. Historijat zgrade

Zgrada budućeg Muzeja Apoksiomena nalazi se na adresi Riva lošinjskih kapetana 13. Taj predio luke još je u prvoj polovici 19. stoljeća tvorilo niz malih lučica s vezovima uz obiteljske kuće lošinjskih pomoraca. Današnji izgled riva dobiva od druge polovice 19. do sredine 20. stoljeća kada se obala nasipava, spomenute lučice zatrpavaju, a sve u namjeri boljeg funkcioniranja luke i mogućnosti prihvata većih brodova dubljeg gaza. Tada se grade mnoge zgrade javne namjene. Neke sjedaju na mjesta već postojećih kuća koje se ruše ili pak nadograđuju. Palača Kvarner građena je krajem 19. stoljeća, a kako je već spomenuto, projektant nije poznat. Sudeći po rezultatima inženjersko-geološko-geotehničkog istraživanja k.č. 895 u Malom Lošinj t.j. na čestici na kojoj se nalazi palača, može se zaključiti da je i ona izgrađena na mjestu nekog objekta iz prethodnog razdoblja.³⁷

Palača Kvarner prostire se na tri etaže, kao i ostale zgrade u nizu, ali je viša od susjednih zgrada radi izrazito velikih visina etaža. Građena je poluobrađenim kamenom u vapnenom mortu, a zidovi su ožbukani s obje strane. Tlocrtno, objekt se sastoji od četiri dijela: izduženog uličnog, užeg dvorišnog koji se na ulični nastavlja, malog dodatka uz sjeveroistočno pročelje i prizemnih sanitarija uz jugoistočno pročelje. Gledano s ulične strane zgrada djeluje kompaktno i pravilno, dok

37 N. N., 2011: 8.

se razlike u volumenu i oblicima spomenutih dijelova pročelja vide iz dvorišta. Otvori zgrade na pročelnoj strani uokvireni su kamenim ertama, premošteni segmentnim nadvojima, s time da su u prizemlju ertama oblikovani polukružno, a na katovima ravno. Prozori dvorišnih pročeljasu u izvornom obliku sačuvani samo na sjeveroistočnom dijelu dok su ostali mijenjani uz vađenje kamenih erti. Iznad prozora prvog kata dodani su žbukani vijenci.

Krov palače počiva na kamenom oluku koji je na obalnoj strani polegnut na kamene konzole, a na ostalim stranama se ne ističe. Dvorišni aneks jedini ima limeni oluk na svojatri pročelja. Krov palače je višestrešni, prekriven kupama kanalicama. Obalni dio zgrade je natkriven trostrešnim krovom sa zabatom na sjeveroistoku na koji se nastavlja niži krov dvorišnog dijela, također trostrešni, ali suprotno okrenut. Na trećoj strehi nižeg dijela umetnut je trostrešni krov dvorišnog aneksa, a prizemni prostor uz aneks ima ravnu armirano-betonsku ploču kao pokrov.

Interijer zgrade je, do pregradnje za potrebe muzeja, bio gotovo u cijelosti izmijenjen. Međukatna konstrukcija je između dva svjetska rata bila srušena i prepravljena pa je na taj način nestala galerija iznad prvog kata, a dobivene su dvije etaže jednakih visina.³⁸ Prostor prizemlja je bio podijeljen s dva masivna poprečna zida koja su kasnije zamijenjena armirano-betonskim stupovima, kao i katna konstrukcija koja je i u ostatku zgrade prvotno bila drvena. Stubište, kao glavna komunikacija u zgradi, bilo je smješteno u krajnjem jugoistočnom dijelu zgrade i do njega se pristupalo kroz zadnja desna vrata. Ono je do prvog kata bilo kameno, tj. izgrađeno kamenim podestima, a ostatak je bio drven. Krovište zgrade je također bilo drveno, a stropovi su na posljednjemkatu bili presvođeni tankim letvicama pa žbukani. Zgrada je rekonstrukciju za potrebe Muzeja Apoksiomena dočekala u derutnom stanju. Osim zidnog plašta obalnog pročelja nije mnogo sačuvano. Možemo zaključiti da je najviše stradao interijer palače i balkon koji je pregrađen u veću terasu na šest stubova.

Prva namjena zgrade vezuje se uz osnivanje društva *Società unione*. To je društvo osnovano na poticaj malološinskih intelektualaca Franje Vidulića, dr. Matea Nikolića i ljekarnika Vivianija.³⁹ Društvo je na prvom katu uredilo salu u kojoj su se priređivali koncerti, plesovi i zabavne igre. Iznad sale bila je galerija kojoj se pristupalo s drugog kata.⁴⁰ U prizemlju je, pak, bila otvorena kavana *Società dell unione*, kasnije prozvana *Quarnero*, a po njoj je i cijela zgrada dobila ime. Kavana *Quarnero* bila je uređena poput mnogih kavana toga vremena, posebice onih u Beču, ali osim po uređenju interijera kavana ni podružstvenim aktivnostima nije zaostajala za većim gradovima. Tako su se u kavani sastajali studenti, predstavnici političkih stranaka, državni službenici ili pak kapetani radi čitanja dnevnih novina ili rasprava o političkim pitanjima toga vremena. Ženama je ulaz u kavanu bio zabranjen.⁴¹

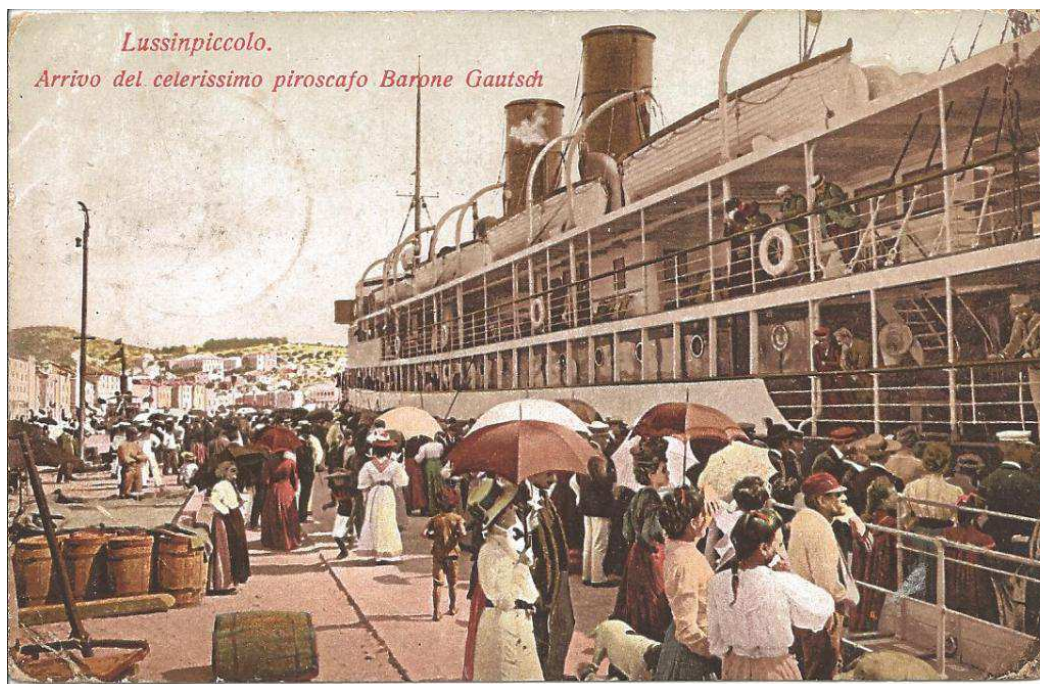
38 LM – AM, (2003.), 778/2003: 2.

39 NIKOLIĆ, 2007: 148.

40 LM – AM, (2003.), 778/2003: 2.

41 NIKOLIĆ, 2007: 149.

Kavana je zasigurno bila središte onodobnog društvenog života grada Maloga Lošinja, a njen središnji smještaj na rivi svakako je tome doprinio. Naime, u tom je periodu tek sjeverna strana luke bila nasipana i uređena, pa je preuzela ulogu promenade ili glavne gradske ulice koja vodi do trga. Suprotna strana luke tada je bila ustupljena brodogradnji koja je prolazila svoje zlatno doba. Također, u neposrednoj blizini nalazilo se pristanište parobroda pa je taj prostor bio najfrekventniji. U listopadu 1922. kralj Viktor Emanuel III. prilikom posjeta Lošinja je upravo na balkonu palače Kvarner održao prigodni govor.⁴²

Sl. 7 Doček parobroda Baron Gautsch

Tko je vodio najposjećeniju lošinjsku kavanu prije Prvog svjetskog rata nije poznato, no zato je poznato da je između dva svjetska rata kavanu vodio Guido Skevin sa suprugom Josefinom. Obitelj Skevin vuče podrijetlo s Korzike. Guido je rođen na Murteru, ali se krajem 19. stoljeća s roditeljima preselio na Lošinj.⁴³ Obitelj Skevin se bavila hotelijerstvom, i to veoma uspješno jer su već krajem 19. stoljeća, neposredno nakon dolaska na otok, vodili hotel i pansion *Central* u središnjem dijelu malološinjske rive. *Central* prodaju 1907. godine i novac ulažu u gradnju hotela *Park* koji se nalazio iznad kupališta uvale Čikat.⁴⁴ Hotel je otvoren sljedeće, 1908. godine, a gostima je nudio restoran, sunčališta na prostranim terasama, bogato uređen vrt i ostale usluge koje su tada bile dostupne.⁴⁵ Obitelj Skevin se nakon rata ne spominje kao vlasnik nijednog pansiona ili hotela, ali je

42 NIKOLIĆ, 2007: 148.

43 NIKOLIĆ, 2007: 149.

44 DLAKA, GOVIĆ, 2012: 75.

45 DLAKA, GOVIĆ, 2012: 145.

Guido Skevin svoje bogato iskustvo, stečeno vođenjem obiteljskog hotela, iskoristio postavši voditelj gradske kavane *Quarnero*. Između dva svjetska rata dogodila se veća rekonstrukcija palače. Galerija iznad sale na prvom katu je porušena pa su na taj način stvorene dvije jednake etaže. Balkon na prvom katu se širi i postavlja se na šest stubova. Osim balkona, koji gubi svoj izvorni izgled, nestaje i bogato ukrašena nadstrešnica od kovanog željeza.⁴⁶ U tom periodu se u zgradi uređuje knjižnica i čitaonica. Poslije Drugoga svjetskog rata kavanu je kratko vrijeme vodio Božo Jukić, a nakon njega Dragutin Kuba.⁴⁷ Kada točno kavana prestaje s radom nije poznato, no zna se da je sedamdesetih godina u prizemlju zgrade otvorena prodavaonica namještaja poduzeća *Jadranka*.⁴⁸ Nakon požara koji je zahvatio prodavaonicu namještaja, prizemlje se ponovo preuređuje pa se otvara prodavaonica tekstila i odjeće *Moda*, poduzeća *Rijeka tekstil*. Požar je uzrokovao i preseljenje knjižnice koja ustupa mjesto uredima Socijalne skrbi i SIZ-a kulture na prvom katu, dok se na drugom katu nalaze uredi tvrtke *Građevinar*. Nakon iseljenja SIZ-a kulture, na prvi kat useljava se Crveni križ, a odlaskom potonjeg, 2001. godine, u taj prostor smještaju se uredi muzejsko-galerijske djelatnosti u Malome Lošinj.⁴⁹ Početkom 2012. godine započinju građevinski radovi pa se ruši krov i međukatna konstrukcija. Provode se inženjersko-geološko-geotehnička istraživanja terena na kojem se nalazi palača, utvrđuju temelji i sanira unutrašnja stjenka zidova. Obnavlja se pročelje palače, mijenja dotrajala stolarija i pokriva novim krovom. Krovnište obnovljene zgrade u potpunosti ponavlja svoj oblik i materijal u obliku kupa kanalice, ali se postavlja na čeličnu konstrukciju. Međukatne konstrukcije nema jer se, po zamisli arhitekata, unutar perimetralnih zidova funkcionalna struktura muzeja treba naknadno umetnuti u obliku čeličnog skeleta. U ovom trenutku traje druga faza rekonstrukcije palače Kvarner u kojoj se pristupilo izradi čeličnog okvira u koji će se smjestiti svi prostori budućeg Muzeja te opremanje interijera uz postavljanje pratećih instalacija.

46 LM – AM, (2003.), 778/2003: 3.

47 NIKOLIĆ, 2007: 151.

48 LM – AM, (2003.), 778/2003: 3.

49 LM – AM, (2003.), 778/2003: 3.

Sl. 8 Palača Kvarner prije adaptacije

3. Brončana skulptura mladog atleta

3.1. Pronalazak Apoksiomena

Priča o Apoksiomenu započinje 1996. u lošinjskom akvatoriju u neposrednoj blizini otočića Velih Orjula. Belgijski ronilac, fotograf amater, roneći na dubini od 45 metara, slučajno je otkrio skulpturu obraslu morskim algama i djelomično prekrivenu pijeskom, zaglavljenu između dvije stijene. Saznanja o nalazu došla su do Ministarstva kulture Republike Hrvatske posredno tek potkraj 1998. godine. Naime, ronilac René Wouters fotografsku je dokumentaciju predočio stručnjacima Grupe de Recherche Archéologique Sous-marine Post-médiévale (GRASP) iz Bruxellesa koji su kontaktirali neprofitnu organizaciju Oxford Maritime Ltd. iz Velike Britanije, a tek je posredovanjem Veleposlanstva kraljevine Belgije u Hrvatskoj nalaz skulpture bio prijavljen.⁵⁰ Ministarstvo kulture preuzelo je ulogu koordinacije pothvata vađenja skulpture iz mora. Odredilo je Arheološki muzej u Zadru za glavnog partnera u sporazumu s GRASP-om i Oxford Maritime Ltd.⁵¹ Morsko je dno u neposrednoj blizini nalaza pregledano, utvrđena su vidljiva oštećenja te su izvedeni pripremni radovi. Ubrzo je donesena odluka o hitnom vađenju skulpture radi sigurnosti nalaza. Tako je 27. travnja 1999. započela akcija vađenja u kojoj je sudjelovalo četrnaest arheologa-ronilaca Ministarstva kulture, Specijalne policije, tvrtke Submar d.o.o. iz Malog Lošinja te ostalo

⁵⁰ DOMIJAN, KARNIŠ, 2008: 21.

⁵¹ DOMIJAN, KARNIŠ, 2008: 21.

tehničko osoblje. Skulptura je pažljivo prebačena u posebno izrađen kontejner u kojem je transportirana u Zagreb. Iste godine, nakon vađenja, provedena su sustavna arheološka istraživanja lokaliteta pod vodstvom Odjela za podmorsku arheologiju Arheološkog muzeja Zadar, uz suradnju Oxford Maritime Ltd. i GRASP-a koji su sudjelovali i u financiranju operacije vađenja, istraživanja i prve faze konzerviranja kipa. Pri pretraživanju morskog dna korištena je suvremena tehnologija kojom je pretraženo 50000 m². Po završetku pregleda terena evidentirani su ulomci triju amfora, elementi brončane baze skulpture i olovna prečka antičkog sidra. Treba spomenuti da su prilikom akcije vađenja pronađene još dvije, u cijelosti sačuvane, jednake amfore.⁵² Ostatci broda nisu pronađeni. Po svemu sudeći, istraženi lokalitet nije mjesto antičkog brodoloma. Vrlo je vjerojatno da je dragocjeni teret, uslijed olujnog vremena, pao s broda ili je bačen kako bi se posada spasila. Brod je vjerojatno plovio s juga prema nekome od velikih gradova poput Tergestice ili Akvileje na sjeveru Italije ili, pak, Pole ili Parenčija u Istri. Također, moguće je da je krajnje odredište skulpture bila ranocarska vila u uvali Verige na Velom Brijunu. Raskošna vila nedvojbeno je bila dom mnogim umjetninama, a to potvrđuju pronalasci dijelova skulptura pa tako i fragment vrča ili hidrije koji je vjerojatno nekoć pripadao Praksitelovoj Afroditi Knidskoj.⁵³ Iako nije sigurno krajnje odredište Apoksiomena, poznato je da je već od 1. st. pr. Kr. uspostavljena prevlast rimske države na Sredozemlju i mnogo je umjetnina prevoženo iz Grčke prema bogatim gradovima Carstva. Jadran je također predstavljao prometni koridor vezan za istočne destinacije poput Aleksandrije, Atene, Efeza, Mileta, Rodosa, Antiohije i Cezareje.⁵⁴ Također, poznato je da je plovidba prema istoku bila jednostavnija, dok je prema zapadu, tj. sjeveru bila opasnija radi nestabilnog južnog vjetrova koji prati loše vrijeme. Stoga, nije teško zamisliti opasnost od brodoloma uslijed olujnog nevremena, u vremenu antike, a kojoj, najvjerojatnije, dugujemo pronalazak ove skulpture.

3.2.1. Konzervatorsko-restauratorski radovi

Nakon vađenja iz mora procijenjeno je stanje kipa. Iako je bio gotovo u cijelosti očuvan, osim malog prsta lijeve ruke, primijećena su oštećenja na spojevima ruku s trupom te na predjelu natkoljenice sa stražnje strane, gdje se nalazila povećana pukotina, a i desnanoga je bila iskrivljena. Također, glava je prilikom pronalaska bila u izvornom položaju, iako je zamijećeno oštećenje u predjelu vrata što je omogućilo odvajanje glave od trupa. Cijela skulptura bila je prekrivena slojem produkta korozije i organogenog vapnenca. Na prednjoj strani kipa oni su bili debljine i do 3 cm.

⁵²<http://www.h-r-z.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/metal/222-hrvatski-apoksiomen> [10.2.2015.]

⁵³CAMBI, 2007: 106.

⁵⁴ DOMIJAN, KARNIŠ, 2008: 16.

Zanimljivo je da su upravo oni zaštitili prednju stranu te je tako sačuvala izvornu patinu. Stražnja je strana bila uronjena u pijesak i mulj, koji je prodro u unutrašnjost kipa. Ona je pretrpjela teža oštećenja i brončana je stjenka na većoj površini pretvorena u produkte korozije. Radi točnije analize zatečenog stanja, izvedena su gamagrafska snimanja.

Proces složenih konzervatorsko-restauratorskih radova započeo je u listopadu 2000, a odvijao se u Hrvatskom restauratorskom zavodu. Kako je projekt od samih početaka nadržao okvire naše države, radove su vodili restaurator Giuliano Tordi, bivši djelatnik instituta Opificio delle Pietre Dure u Firenci, u suradnji s restauratorom-majstorom Antoniom Šerbetićem, voditeljem Radionice za metal Hrvatskog restauratorskog zavoda. Radove je nadgledalo povjerenstvo stručnjaka⁵⁵ uz koordinatora i sazivača prof. Miljenka Domijana, glavnog konzervatora Ministarstva kulture.⁵⁶ Prvi je korak bio proces desalinizacije (odsoljavanja) koji je proveden radi uklanjanja štetnih topljivih soli, a trajao je gotovo tri godine. Potom je pripremljena šesterokutna kavezna konstrukcija kako bi se kip mogao poleći i, ovisno o radovima koji se izvode, okretati u svim smjerovima. Za glavu je, također, izrađena posebna prihvatna konstrukcija. Nakon pripremnih radnji započeo je dugotrajan postupak uklanjanja inkrustacija koji se obavljao isključivo mehanički. Za ovaj posao korišteni su skalpeli, igle, mikrodlijeta i ultrazvučne sonde.⁵⁷ Uklanjanje inkrustacije urađeno je pažljivo, poštujući izvornu patinu, osim na mjestima gdje ona nije bila očuvana, a brončana stjenka uništena produktima mineralizacije. Konsolidacija pukotina izvedena je primjenom araltidne smole kojom supopunjenepukotine na način da su one neznatno uleknute, no iz veće blizine ipak vidljive kako bi se dalo do znanja da se radi o naknadnoj intervenciji. Pukotina na predjelu desne noge dodatno je poduprta mjedenom pojasnicom kako ne bi došlo do iskrivljenja. Baza kipa također je učvršćena mjedenim ojačanjima i arametalom. Ipak, nakon spomenutih intervencija, trebalo je dodatno učvrstiti cijeli kip kako bi mogao stajati. Tako je izrađena posebna unutrašnja potporna konstrukcija prema projektu Antonia Šerbetića. Konstrukcija preuzima ulogu oštećene noge i prenosi težinu na dvadesetak mjesta u gornjem dijelu torza.⁵⁸ Svaki korak prilikom konzervatorsko-restauratorskih radova iscrpno je dokumentiran. Svakodnevno je vođen restauratorski dnevnik, fotodokumentaciju je vodio Vidoslav Barac, obavljena su gamagrafska snimanja, unutrašnjost kipa snimljena je endoskopskom kamerom, a Krešimir Jerko izradio je i detaljan arheološki crtež. Uza sve to, kip je trodimenzionalno skeniran, a izrađena je i vjerna kopija kipa u bronci u ljevaonici umjetnina u ALU d.o.o.⁵⁹

55 Sastav povjerenstva: akademik Nenad Cambi, prof. Ante Rendić Miočević, akademik Igor Fisković i dr. sc. Mario Jurišić.

56 DOMIJAN, KARNIŠ, 2008: 37.

57 DOMIJAN, KARNIŠ, 2008: 44.

58<http://www.h-r-z.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/metal/222-hrvatski-apoksiomen>[10.2.2015.]

59 DOMIJAN, KARNIŠ, 2008: 56.

3.2.2. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja

Istraživanja poduzeta tijekom i nakon konzervatorsko-restauratorskih radova obavljala su se većim dijelom u Znanstvenom laboratoriju instituta Opificio delle Pietre Dure u Firenci, u suradnji s CNR-ICTIMA u Padovi pod vodstvom direktora Arheološkog odjela OPD-a, dr. Maurizija Micheluccija.⁶⁰ Nadalje, istraživanja su provedena u Prirodoslovnom laboratoriju Hrvatskog restauratorskog zavoda pod vodstvom mr. sc. Dragice Krstić u suradnji sa stručnjacima Instituta Ruđer Bošković i Mineraloško-petrografskog zavoda Geološkog odsjeka Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu. Njima su utvrđeni sastavi slitina koje su se koristile pri lijevanju kipa. Naime, Apoksiomen je odliven u bronci tehnikom izgubljenog voska. Tim je načinom on sastavljan od sedam dijelova: torza, glave, ruku, nogu i spolovila. Dijelovi su se varili međusobno, a slitine korištene prilikom varenja nisu istoga sastava kao i osnovna slitina. Nadalje, slitina različitog sastava korištena je prilikom krpanja pogrešaka na desnoj nozi neposredno nakon lijevanja, a prije cizeliranja i poliranja. Takvo krpanje sa stotinama zakrpa, dokazuje da je kip bio velike vrijednosti kako bi se takvo skupo prepravljanje isplatilo.⁶¹ Osim slitina bronce, na kipu je prisutan crvenkast bakreni lim kojim su oblikovane usne i bradavice.

Zanimljivo je da su istraživanja obuhvatila i organski materijal pronađen u samom kipu. Naime, osim morskog sedimenta koji je prodro u unutrašnjost skulpture, pronađen je organski materijal, analizu kojega su najprije obavili stručnjaci Laboratorija za arheobiologiju Gradskog muzeja Como u Italiji. Tada su bili pronađeni komadići grančica, listovi lovora, sjemenke te ostaci kukaca. U podlaktici lijeve ruke restauratori su pronašli cijelo gnijezdo malog glodavca. Analizom izotopa ugljika C14, provedenom u laboratoriju BetaAnalytic Inc. u Miamiu na trima većim uzorcima iz gnijezda, otkriveno je da se radi o periodu od oko 20. godine prije Krista sve do 110. godine poslije Krista. Po tome se dade zaključiti kako su antički glodavci pronašli svoj dom u kipu nakon njegove izrade sve dok nije krenuo putem Lošinja.⁶²

Nakon dugotrajnih radova i istraživanja, kip je po prvi puta predstavljen javnosti na dokumentarnoj izložbi 18. svibnja 2006. u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Ista izložba prikazana je nekoliko puta, nakon Zagreba, u Firenci, Ljubljani te nekolicini hrvatskih gradova. Dizajnersko rješenje prezentiranja kipa izradio je Branko Siladin, a Iskra Karniš iz HRZ-a osmislila je postav izložbe koji je uključio pregled svih radova, komparaciju sličnih skulptura te rezultate svih provedenih istraživanja. Treba spomenuti da je

60 DOMIJAN, KARNIŠ, 2008:57.

61 DOMIJAN, KARNIŠ, 2008: 65.

62 DOMIJAN, KARNIŠ, 2008: 74.

zadnje izlaganje Apoksiomena bilo u Parizu.

3.3. Apoksiomen kao pokretač ideje o izgradnji muzeja

Već 1999. godine, kada je kip izvađen iz mora kod Velih Orjula, mnogi stručnjaci koji su posredno ili neposredno bili upućeni upronalazak velike vrijednosti, počeli su razmišljati o njegovoj budućnosti. Naime, i prvi pogled na izronjenu skulpturu, potpuno obraslu i gotovo neprepoznatljivu, dao je naslutiti da se radi o značajnom otkriću kakvo još nije bilo zabilježeno na istočnoj obali Jadrana. Kako se proces konzervatorsko-restauratorskih radova pokrenuo, dostupne informacije samo su potkrijepile početne slutnje. Usporedno, krenula je i rasprava o smještaju Apoksiomena. Bilo je jasno daje interes otkrićem, koji je tako brzo prerastao okvir naše države, zahtijevao ozbiljan pristup i promišljanje njezina budućeg prezentiranja. To što je pronađen u akvatoriju otoka Lošinja nije bio dovoljan razlog njegovog ostanka na otoku. Također, pojedini stručnjaci izrazili su mišljenje da Apoksiomena treba izložiti u jakom središtu, a ne u lokalnoj zajednici kojoj pripada.⁶³ Nasuprot tome, predstavnici lokalne vlasti pokrenuli su kampanju u kojoj su se zalagali za povratak Apoksiomena na mjesto pronalaska. Domaće snage podržali su i neki stručnjaci koji su također zagovarali izlaganje kipa u matičnom muzeju koji bi radio na korist lokalne zajednice, a tek potom kao turistička atrakcija.⁶⁴ Nažalost, iako ne u potpunosti neshvatljivo, osnovna poluga uraspravioko smještaja kipa bila je upravo turistička atraktivnost. Nije teško shvatiti takva razmišljanja, a u vremenu kada se u zapadnom svijetu menadžment duboko ukorijenio u muzejske ustanove, a kod nas je proces pokrenut, gotovo je i opravdano govoriti o potencijalu otvaranja Muzeja Apoksiomena u kontekstu brendiranja destinacije. Ipak, potrebno je naglasiti da takvi argumenti ne smiju biti u prvom planu, već se Muzej treba sagledati kao generator svijesti lokalne zajednice u promišljanju o baštini koja im je dana na čuvanje i koja oblikuje njihov identitet.

Preteča Muzeja Apoksiomena, kako se naziva budući muzej u Malom Lošinju, bio je Pomorski muzej. Prvotna zamisao bila je osnivanje Muzeja pomorstva i podmorske baštine čiji bi najvrjedniji izložak nepobitno bila antička brončana skulptura. Ministarstvo kulture je nakon zaključka zajedničke sjednice Hrvatskoga vijeća za kulturna dobra i Hrvatskoga muzejskog vijeća od 18. srpnja 2003. o smještaju Apoksiomena u muzejsku ustanovu koja će se osnovati na Lošinju,

⁶³ KUSIN, 2009: 7.

⁶⁴ VUJIĆ, 2009: 17.

podržalo osnivanje spomenutog Pomorskog muzeja.⁶⁵ Tako je potpisana izjava namjere o zajedničkom osnivanju muzeja između grada Malog Lošinja i Ministarstva kulture.⁶⁶ Slijedom takvog zaključka dogovoreno je da Grad osigura prostor za smještaj muzeja, a iznosi koji će se utrošiti u njegovo uređenje i za samo funkcioniranje buduće ustanove snosit će suosnivači razmjerno osnivačkim udjelima. Udjeli Grada i Ministarstva kulture tako su podijeljeni na pola, a kao zgrada budućeg muzeja izabrana je palača Kvarner.

3.4. Konzervatorski uvjeti i povijesno-umjetnička vrijednost kao razlog samostalnog izlaganja

Nakon poduzetih konzervatorsko-restauratorskih radova i istraživanja, povijesno-umjetničkih analiza te iscrpne dokumentacije doneseni su prvi zaključci. Dakle, radi se o mladom atletu, starom između 20 i 25 godina, koji je prikazan u trenutcima čišćenja nakon vježbe ili natjecanja. Kip je visok 192 cm, a stoji na izvornoj brončanoj plinti koja je visoka 10 cm. Kip je prošupljen, glinena ispuna je izgubljena, a teži preko 300 kg. Potrebno je istaknuti da je naziv Apoksiomen vezan uz glagol čišćenja tj. on stoji iza prikaza atleta koji svoje tijelo čisti od ulja i nečistoća. Iako je, dakle, orjulanski kip nazvan Apoksiomen, a tako se naziva i budući muzej na Lošinj, potrebno je spomenuti tezu da se zapravo ne radi o tom tipu. Po svemu sudeći, u pitanju je sličan tip koji se naziva Čistač strigila.⁶⁷ Kako bilo, u kolokvijalnom govoru kao i u znanstvenim radovima i dalje se koristi naziv Apoksiomen, a zanimljivo je da se tako naziva i efeški primjerak identične skulpture koja se čuva u Beču. Hrvatski Apoksiomen najbolje je očuvani primjerak tog tipa koji broji samo nekoliko djelomično sačuvanih skulptura. Radi se o kopiji, najvjerojatnije grčkoj, iz I. ili II. st. pr. Kr. koja je rađena po izvorniku najvjerojatnije iz IV. st. pr. Kr.⁶⁸

Iznimna povijesno-umjetnička vrijednost, portretne osobine, očuvanost te povijesnost i bogata muzealnost orjulanskog kipa odredile su njegovu budućnost. On je naposljetku trebao biti prikazan samostalno. Tome u prilog idu i detaljni i veoma zahtjevni konzervatorski uvjeti za izlaganje i čuvanje. Samostalno prikazivanje skulpture omogućuje komuniciranje svih muzealnih slojeva koje kip posjeduje. On prvenstveno progovara o antičkom vremenu i kulturi življenja koja je zahvatila i naše krajeve. Nadalje, progovara i o političkoj situaciji na prijelazu iz jedne ere u drugu, o plovnim putevima i odnosu Rimskog carstva prema tekovinama grčke kulture. Nakon općenite kontekstualne razine, u fokus dolazi sam kip i njegova sudbina koja ga je dovela na dno mora gdje je ležao gotovo

65 ML – AM, (2003.), 691/2003: 1.

66 ML – AM, (2012.) 69/2012: 1.

67 CAMBI, 2007: 95.

68 CAMBI, 2007: 104.

dvije tisuće godina. Također, cijeli postupak restauracije i konzerviranja treba predstaviti kao jedan od ključnih trenutaka u povijesti Apoksiomena. Iz svega je razvidno da jedan predmet s tako bogatim kontekstom može biti dovoljan da se oko njega uspostavi cijeli postav budućeg muzeja. Naravno, uz stalni postav potrebno je osigurati i prostore popratnih izložbi koji će s vremena na vrijeme oživjeti, dopuniti novim značenjima ili, pak, stalni postav učiniti dinamičnijim.

Uvjeti za čuvanje i izlaganje Apoksiomena koje je propisao Hrvatski restauratorski zavod također podcrtavaju ideju o samostalnom izlaganju kipa. U njima se jasno navode sve pojedinosti koje bi trebale biti ispunjene u adaptaciji zgrade za prihvrat skulpture. Tako se, redom, navode elementi u zaštiti od potresa, poplave, provale, požara pa sve do ratnog djelovanja.⁶⁹ Propisani su i protokoli koji se moraju poštovati prilikom obilaska posjetitelja kako bi se spriječio vandalizam. Kada se govori o strukturi budućeg muzeja, pridaje se velika pažnja rasporedu prostorija i komunikaciji među njima. Točan položaj Apoksiomena unutar muzeja također je određen s obzirom na instalacije, obavezno iznad najviše točke razine mora, podalje od perimetralnih zidova te krovništa.⁷⁰ Uza sve navedeno, potreban je priključak na odabrani središnji javni sustav te sigurna protuprovalna zaštita. Ipak, preporuka HRZ-a je da se kip čuva u posebno izrađenoj komori u kojoj se mogu sigurno održavati mikroklimatski uvjeti koji su izričito propisani.⁷¹ Upravo ta odredba utjecala je na projekt adaptacije palače Kvarner i jasno su čitljivi svi naputci koji su utjecali na ideju arhitekata da Apoksiomena smjeste u kapsulu umetnutu u jezgru zgrade te oko nje isprepletu ostale sadržaje. Kip tako dolazi u fizičko središte zgrade te ga posjetitelji obilaze i promatraju iz raznih perspektiva, kao što u muzeološkom kontekstu iščitavaju brojne slojeve i značajke nakupljene tijekom vremena.

⁶⁹ HRZ – AZ, (2007.), 449/2007: 2.

⁷⁰ HRZ – AZ, (2007.), 449/2007: 4.

⁷¹ HRZ – AZ, (2007.), 449/2007: 5.

4. Proces adaptacije palače Kvarner u Muzej Apoksiomena

4.1. Natječaj i pristigli projekti

Odlukom Hrvatskog muzejskog vijeća i Hrvatskog vijeća za kulturna dobra od 5. listopada 2007. godine za trajni smještaj i izlaganje Apoksiomena između kandidiranih gradova Zadra, Rijeke i Malog Lošinja izabran je potonji i palača Kvarner kao budući muzej.⁷² Nakon spomenute odluke, poduzeti su daljnji koraci u osnivanju nove muzejske ustanove za trajni smještaj skulpture. Palača Kvarner već je duže vremena bila razmatrana u kontekstu otvaranja novoga muzeja. Grad Mali Lošinj i Ministarstvo kulture 3. listopada 2003. godine potpisali su izjavu namjere o osnivanju Muzeja pomorstva i podmorske baštine u Malom Lošnju.⁷³ Taj je muzej trebao, između ostalog, izložiti Apoksiomena. O predstojećoj adaptaciji već je postojala komunikacija s Konzervatorskim odjelom u Rijeci, a spomenutu palaču pokušalose uvrstiti u registar nepokretne kulturne baštine kako bi se zaštitila. Iako se to naposljetku nije dogodilo, uvjeti očuvanja zgrade i dalje su bili strogi pošto se zgrada nalazi unutar zaštićene urbanističke cjeline grada Malog Lošinja. Svakako je bilo očigledno da se mora očuvati ambijentalna vrijednost niza kuća i oplošje palače. Nadalje, naputci Hrvatskog restauratorskog zavoda također su do najmanjih detalja odredili smještaj skulpture unutar muzeja i uvjete čuvanja. Sve spomenute restrikcije zasigurno su kreativni proces nastajanja muzeja učinile zahtjevnim i izazovnim. Zadatak arhitekata je, osim prostornog uređenja zgrade muzeja, uključivao i oblikovanje prezentacije brončanog atleta. Kako bi se dobilo što kvalitetnije rješenje, otvoren je natječaj za izradu idejnog arhitektonskog rješenja Muzeja Apoksiomena na kojem su sudjelovale tri autorske skupine. Arhitekti koji su sudjelovali na natječaju već su imali iskustvo adaptiranja postojećih građevina za sličnu namjenu. Branko Siladin tako je sudjelovao u kreiranju stalnog postava i adaptaciji postojećih objekata u osiječkoj Tvrđi za potrebe arheološkog muzeja. Osim toga sudjelovao je u adaptaciji palače Cosmacendi u Zadru za potrebe Muzeja antičkog stakla. Potonji primjer može se usporediti s Muzejom Apoksiomena jer se također radi o palači iz 19. stoljeća koja prenamjenom mora zadovoljiti sve potrebe suvremenog muzeja. Mario Beusan jedan je od autora dijela postava Arheološkog muzeja u Zagrebu, likovnog postava muzeja Narona i još nekoliko arheoloških zbirki. Konačno, dvojac Idis Turato i Saša Randić također su imali iskustva u arhitekturi muzeja: oni su autori Lapidarija u Novigradu, a izradili su i projekt adaptacije tzv. zgrade-T iz sklopa Rikard Benčić u Rijeci za potrebe Muzeja moderne i suvremene umjetnosti (iako se u međuvremenu odustalo od tog projekta pa je budući muzej dopala jedna druga zgrada iz

⁷² CAREVA, ŠIMUNIĆ, 2009: 22.

⁷³ LM – AM, (2003.), 691/2003: 1.

spomenutog sklopa).⁷⁴

Ocjenjivački sud⁷⁵ je na 5. plenarnoj sjednici održanoj 17. siječnja 2009. godine jednoglasno odlučio o plasmanima radova i prvu nagradu dodijelio riječkom dvojcu Idisu Turatu i Saši Randiću. Takva odluka je u potpunosti opravdana i nametnula se kao jedini mogući ishod natječaja. Naime, od tri autorske skupine jedino je pobjednička prezentirala inventivno rješenje kroz kreativnu razradu interijera muzeja, u potpunosti negirajući standardni raster prostorija, ali ipak udovoljavajući svim uvjetima koje suvremeni muzej mora zadovoljiti, iako su ostali projekti također zadovoljili sve navedene uvjete.⁷⁶

Autorska skupina pod rednim brojem jedan koju su sačinjavali mr.sc. Mario Beusan i Berislav Biondić predstavila je projekt pod naslovom *Domus Apoksiomeni*.⁷⁷ Njihov projekt predlaže uklanjanje terase na stupovima i ponovnu izgradnja balkona u širini tri prozorske osi kako bi se vratio izvorni izgled pročelja, ali i ambijentalna vrijednost mikrolokacije. Iako bi pročelje očuvali, zajedno s prvom trećinom zgrade za koju je ono vezano, dvorišni dio zgrade u potpunosti bi izmijenili na način da ono postane prizmatični volumen koji je nešto viši od pročelnog dijela. Dvorišna struktura istaknula bi se staklenom plavičastom opnom koja dodatno naglašava novu funkciju zgrade – dom Apoksiomena. Ta interpolacija, kako napominju autori⁷⁸, bila bi vidljiva s veće udaljenosti, recimo s mora, ali ispred same zgrade Muzeja ili bliže okolice ne bi bila vidljiva. Nažalost, atraktivan i simbolički promišljen dio zgrade novog muzeja ne dolazi do izražaja, kako figurativno, tako i doslovno, u samom prostoru. Uz naputke konzervatora i potrebu za očuvanjem palače, nije postojala mogućnost za projektiranje suvremene muzejske zgrade koja bi se svojom pojavnošću mogla nametnuti kao novi simbol grada, ali i sugerirati svoju funkciju. Unutarnja organizacija prostora odgovara potrebama suvremenih muzeja i predviđa sve prostore i servise kako bi muzej mogao funkcionirati. Skulptura bi bila smještena u prostorijski unutar prizmatičnog stražnjeg dijela zgrade, u visini prvoga kata. Sama prostorija bi se protezala kroz dva kata zgrade kako bi se dobilo na visini koja se u projektu traži. Autori napominju da bi se na zidu iza skulpture video-projeksijom prikazivala unutrašnjost fiktivne rimske vile te na taj način sugerirala možebitna nesuđena lokacija Apoksiomena. Iako je ponegdje ta romantična crta ocijenjena pozitivno, smatram da bi prilikom izlaganja djelakao što je Apoksiomen, naglasak trebao biti na samom djelu. Elementi priče, poput lokacije prema kojoj je dragocjen teret putovao, čine bogatu povijesnost izložka i ona bi se trebala predstaviti prije susreta publike sa samom skulpturom, kao svojevrsna intelektualna priprema.

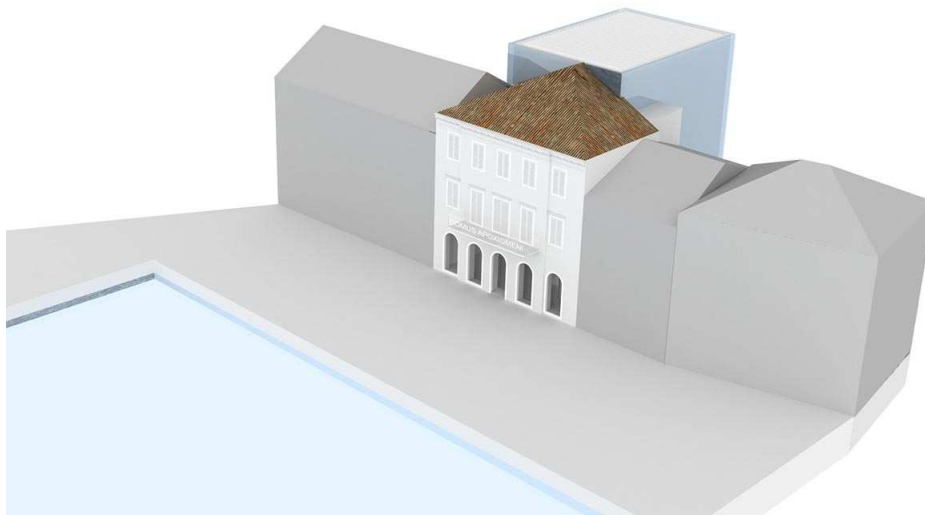
⁷⁴<http://www.idisturato.com/radovi/> [21.3.2015.]

⁷⁵ Članovi ocjenjivačkog suda: predsjednik Gari Cappelli ing., dopredsjednik dr. sc. Mario Perossa, predstavnik Raspisivača prof. Miljenko Domijan, predstavnici Provoditelja mr. sc. Dubravka Kisić, dipl. ing. Hrvoje Giacconi.

⁷⁶ VOJIC, 2009: 18.

⁷⁷<http://www.berislavbiondic.com/arhitektura/muzej-apoksiomena/> [20.2.2015.]

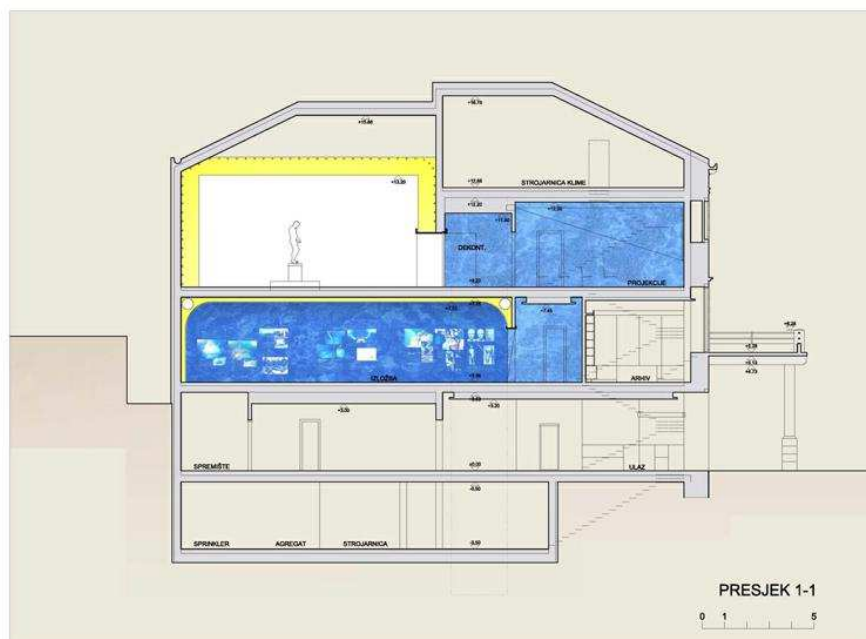
⁷⁸<http://www.berislavbiondic.com/arhitektura/muzej-apoksiomena/> [20.2.2015.]

Sl. 9 Simulacija Muzeja Apoksiomena prema projektu Maria Beusana i Berislava Biondića

Branko Siladin autor je idejnog rješenja pod rednim brojem tri. On je autor i prve prezentacije Apoksiomena publici, u obliku putujuće izložbe koja je izložena u Zagrebu, Firenci, Osijeku, Rijeci i Splitu. Apoksiomen je tada bio prikazan samostalno u neutralnom bijelom prostoru, svojevrsnom *white cubeminimalističkom* okruženju. Takav postav ocijenjen je pozitivno, kao i bogat popratni materijal kontekstualnog dijela koji donosi sve informacije otkrivene tijekom pronalaska, restauracije te istraživanja atleta. Nažalost, autor nije predstavio nimalo drukčije rješenje u novim okolnostima projektiranja, sada stalnog postava Apoksiomena, nego je posegnuo za viđenim konceptom, bez većih preinaka u samoj prezentaciji. Kada se pak analizira ustroj unutrašnjeg prostora, vidljiv je i nedostatak odvažnosti ili, pak, kreativnosti. Izložbeni prostor sastoji se od dvorane na drugom katu, u kojoj bi se nalazio atleta, i poveće prostorije na prvom katu u kojoj bi se nalazila cjelokupna priča o Apoksiomenu koja bi bila svojevrsan uvod, nakon kojeg slijedi razgledavanje skulpture. Ostale prostorije jednostavno su umetnute u klasičnom rasteru prostora unutrašnjosti koji odgovara izvornom rasporedu katova. Jedina prostorija koja se dimenzijama izdvaja, točnije visinom stropa, je dvorana na drugom katu koja je nešto viša od ostalih.⁷⁹

⁷⁹<http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/muzej-apoksiomena-u-malom-losinju,459.html> [1.4.2015.]

Sl. 10 Poprečni presjek Muzeja Apoksiomena iz idejnog projekta Branka Silađina

4.2. Izabrani projekt arhitekata Turato-Randić

Pobjednički projekt posjeduje odvažan i kreativan pristup u oblikovanju novog lošinjskog muzeja. Kako ističu sami autori,⁸⁰ muzej se smjestio u „arhitektonu“ tj. arhitektonskom konstrukturu koji će se umetnuti u pročišćen prostor palače Kvarner. Perimetralni zidovi i krov palače postaju vanjska opna koja skriva bogati scenarij postava Apoksiomena, a između te opne i one arhitektona ostaje "prostorni ostatak". On će prihvatiti ulogu administrativnog i servisnog dijela muzeja. Zanimljiva je takva raspodjela unutrašnjeg prostora. Dovoljno ju je usporediti s ostalim rješenjima iz provedenog natječaja kako bi se uvidjela njezina inovativnost. Gotovo je poetična raspodjela muzejskog prostora po funkcijama, na način da se izložbeni dio, poput nepravilnog kristala, našao u samom središtu, a ostali prostori za osoblje zauzeli su ostatke prostora koje su oblikovali odnos jezgre i oplošja zgrade. Potpuno rastvoreno prizemlje i prostrana terasa su izuzeti iz postava i postaju dostupni javnosti kao polivalentni prostor i generator događanja u gradu. Ovakav koncept pokazuje brojne mogućnosti arhitektonskog oblikovanja.

⁸⁰<http://www.idisturato.com/project/muzej-apoksiomena/> [10.2.2015.]

oprez.⁸² Naravno, i sva ostala muzejska pomagala u postavu i dalje moraju biti upravo to – muzejska pomagala.

Suvremeno oblikovanje donosi problem preprojektiranja muzejskih zgrada. Nerijetko se dogodi da muzejski postavi koje arhitekti dizajniraju, uz inertne ili nedovoljno angažirane muzeologe, zasjene same izložke. Slučaj lošinjskog muzeja ipak nije na tragu spomenutih problema struke jer se očuvanje povijesne arhitekture nametnulo pred stvaranjem potpuno nove muzejske zgrade, a postav je *de facto* baziran na jednom jedinom izlošku. Ta je činjenica uvjetovala izlaganje skulpture u čistom, gotovo nematerijalnom prostoru kako bi se što bolje mogla sagledati svaka njena pojedinost. Naravno, priča u obliku postava, koja prethodi skulpturi, mogla se nešto slobodnije oblikovati jer ona nema težinu važnih izložaka. To su redom materijalni ostatci izvađeni iz same skulpture ili s morskog dna. Oni su u službi scenografskog prikaza Apoksiomenovog putovanja uz spomenute osjetilne podražaje.

Prema opisu spomenutih devet scena, svemu prethodi ulazak iz javnog gradskog prostora u prizemlje muzeja gdje posjetitelje dočekuje osoblje ustanove. Tamo se kupuju ulaznice i ostavljaju stvari u garderobi, a potom se, pokretnim stubama, ulazi u postav muzeja na prvom katu. Prilikom ulaska osjeća se miris mediteranskog bilja. Prva soba je obložena poliranim aluminijem, prateća izložba je postavljena na svjetleće panele položene u obliku meandra, a sveukupni dojam podsjeća na morsko dno – Apoksiomenov dugogodišnji dom.⁸³ Posjetitelji dalje ulaze u topao i ugodan prostor bez mirisa, oblikovan poput amfiteatra, gdje se prikazuje dokumentarni film o skulpturi. Nakon odgledanog filma, ulaze u prostor koji okružuje kapsulu – središte muzeja. Unutar kapsule smještena je skulptura, a na samom početku moguće ju je pogledati iz žablje perspektive kroz svojevrsni periskop. Uokolo kapsule pruža se rampa, obložena crnim plišem, a posjetitelji se polagano uspinju do ulaza.⁸⁴ Zvukovi su prigušeni, rasvjeta je difuzna, a u pozadini se čuje snažna, ali ne glasna glazba. Napokon, obilazak završava u "sobi bijelog satena" koja je u obliku malog amfiteatra.⁸⁵ Tu se nalazi bar s posebnom ponudom pića, tematski vezanom uz mediteran, i predivan pogled na lošinjsku luku. Posjetitelji sada dizalom odlaze u prizemlje gdje se nalazi muzejska trgovina s ponudom suvenira i poklona.

Kako je prethodno opisano, prema pobjedničkom natječaju, Apoksiomen je trebao biti izložen u svojevrsnoj kapsuli u središtu muzeja. Ipak, s vremenom se odustalo od staklene kapsule, pa je prema izmjeni idejnog projekta, on smješten u prostoriju kvadratnog oblika. Raster okolnih prostora nije mijenjan, kao ni cjelokupni projekt.⁸⁶ Takva promjena dogodila se kao rezultat komunikacije muzealaca i arhitekta te kao najbolje rješenje za što bolje funkcioniranje muzeja. Nažalost, time je

82 VUJIĆ, 2009: 18.

83 KORI – ZE, A3-118, (2009.): 16.

84 KORI – ZE, A3-118, (2009.): 17.

85 KORI – ZE, A3-118, (2009.): 18.

86 LM – AM, 479/2012, (2012): 5.

prvonagrađeni projekt ipak izgubio jedinstvenu ideju izlaganja Apoksiomena koja ga je izdvojila od konkurencije i bila jezgra cijele ideje novog muzeja.

Sl. 12 Maketa revidiranog idejnog projekta, vidljiva je „Apoksiomenova soba“ kvadratnog oblika

Raspodjela prostora u muzejskim ustanovama najčešće se dijeli na četiri kategorije. To su prostori za izložbe, prijem publike, administraciju i vođenje zbirke.⁸⁷ Omjeri u zastupljenosti pojedinih prostora variraju od muzeja do muzeja. Muzej Apoksiomena, također, ima zastupljene sve četiri spomenute kategorije, od kojih su veličine pojedinih veće ili manje kako bi zadovoljile specifičnosti djelovanja muzeja. Naravno, podjednaka zastupljenost svih muzejskih kategorija idealna je situacija od koje svaki muzej odstupa na sebi svojstven način. Detaljnim pregledom arhitektonskog projektavidljiva je briga za međuočnos svih prostora, pristup i nesmetanu komunikaciju među njima ili mogućnost pristupa za osobe slabije pokretljivosti. (prilog 3.) Prizemlje je u potpunosti otvoreno i prozračno, gotovo kao nastavak javnog prostora rive. Prostor od 207 četvornih metara dovoljno je velik da posjetitelji mogu nesmetano pričekati na ulazak u postav, odložiti stvari ili se spremati za polazak nakon posjeta. S desne strane smješteno je stubište, na mjestu na kojem se izvorno i nalazilo, a proteže se kroz sve etaže. Uz stubište je dizalo koje mogu koristiti posjetitelji, ali i osoblje. Uz stražnje dvorišno pročelje nalazi se servisno dizalo koje također, uz osoblje, mogu koristiti posjetitelji, prvenstveno osobe slabije pokretljivosti.⁸⁸ Stubište i dizalo u prednjem dijelu zgrade služe za pristup projekcijskoj dvorani i terasi na prvom katu koji su spomenuti kao mjesta

⁸⁷DROUGUET, GOB. 2007: 254.

⁸⁸ LM – AM, 479/2012, (2012.): 5.

dodatne iskoristivosti za kulturna zbivanja u gradu. Posjetitelji Muzeja se ipak kreću zamišljenim putem kroz postav koji kreće iz prizemlja, pokretnim stubama do prvog kata. Tamo se nalazi prostorija za prateću izložbu od 58 četvornih metara, gdje se posjetitelji upoznaju s najvažnijim informacijama o skulpturi. Na prvom katu nalazi se i projekcijska dvorana od 43 četvorna metra. Posjetitelji se iz projekcijske dvorane kreću prema drugom katu gdje se nalazi soba periskopa od 32 četvorna metra, zanimljivog muzeološkog koncepta, koja nudi interaktivan pristup vizualnim materijalima. Odmah nakon sobe periskopa slijede tzv. drvene stube i predvorje Apoksiomenove sobe, koji zajedno zauzimaju 24 četvorna metra, a u sklopu kojih su izloženi neki od materijala pronađeni u unutrašnjosti skulpture. Napokon, na trećem katu nalazi se Apoksiomenova soba od 32 četvorna metra u kojoj je izložena sama skulptura.

Put kroz Muzej, iako linearan, omogućuje posjetiteljima pregled cijelog postava na način da se prvo prezentiraju sve bitne informacije o skulpturi koju će nakon toga razgledati, a potom se mogu osvježiti u baru na vrhu Muzeja i uživati u pogledu na more i slikovitomalošinsku luku. Naposljetku, posjetitelji se dizalom spuštaju u prizemlje gdje mogu kupiti prigodne suvenire, poklone ili literaturu. U podrumu se nalaze sanitarne prostorije koje su lako dostupne stubištem s desne strane ili dizalom. U podrumu su još i servisni prostori i spremište. Prostori muzejskog osoblja tj. uredi nalaze se na drugom katu i također su lako dostupni stubištem ili dizalom.⁸⁹

Ukupna površina izložbenog prostora iznosi 190 četvornih metara, što je dovoljno za smještaj stalnog postava i izlaganje Apoksiomena. Prostrano prizemlje, dodatni prostori u podrumu, bar i uredi za osoblje odlično su povezani s više komunikacija (stubište i dva dizala), a omogućen je pristup i slabo pokretljivim osobama. Prema projektu, zgrada Muzeja Apoksiomena nema zamjerki. Preostaje vidjeti na koji će se način ureditisignalizacija unutar interijera zgrade te kako će biti uređeni svi elementi postava koji utječu na krajnji doživljaj posjetitelja poput legendi, rasvjete, mjesta za odmor itd.

4.3. Konzervatorska procjena izabranog projekta

Prema natječaju i izradi idejnog arhitektonskog projekta iz studenog 2009. arhitektonskog biroa "Randić & Turato" d.o.o. iz Rijeke, očitovao se Konzervatorski odjel iz Rijeke. Naime, prilikom pozivnog natječaja, organizator ima pravo konzultirati nadležni konzervatorski odjel, ali to može učiniti i nakon provedenog natječaja i u svrhu procjene izabranog projekta.⁹⁰ Grad Mali Lošinj, kao provoditelj natječaja, tako je konzultirao Konzervatorski odjel u Rijeci koji je dostavio svoje

⁸⁹ LM – AM, 479/2012, (2012.): 4.

⁹⁰ Iz razgovora s Anamarijom Zrnčić iz Konzervatorskog odjela Rijeka [21.1.2015.]

mišljenje u dopisu iz prosinca 2009. godine. U tom dokumentu izdaju se posebni uvjeti zaštite kulturnog dobra koji se u naravi odnose na česticu na kojoj se nalazi palača Kvarner. Odjel je na temelju spomenutog idejnog arhitektonskog projekta iz studenog 2009. godine zaključio da je on neusklađen s postojećom prostorno-planskom dokumentacijom i da su potrebne neke korekcije. Prva zamjerka odnosi se na odabir zgrade za novi Muzej Apoksiomena. Iako je adaptacija palače Kvarner ocijenjena pozitivno, preispituje se odabir lokacije i zaključuje: "...skulptura koja će postati simbol kulturnog identiteta svoje sredine zaslužuje reprezentativnije izložbeno mjesto, kao što je npr., zgrade Pomorske škole, i sama pojedinačno zaštićeno kulturno dobro...".⁹¹ Iako je predložena druga zgrada za smještaj Apoksiomena, koja je poradi svoje lokacije i povijesnog značaja ocijenjena kao mnogo prikladnija, na preseljenju Muzeja ipak se nije inzistiralo. Ono što je prema konzervatorima bilo neprihvatljivo je proboj krovišta "kapsulom" Apoksiomena i "sobom bijelog satena". Osnova na kojoj se temelji očuvanje i tzv. "pete fasade", odnosno krovišta, zaštićena je urbana cjelina grada Malog Lošinja, registrirana kao kulturno dobro u registru Ministarstva kulture. U tom kontekstu palača Kvarner ima ambijentalnu vrijednost. Ona se nalazi u amfiteatralnom nizu zgrada raznih volumena koji na taj način stvaraju skladnu cjelinu, a krovišta prekrivena tradicionalnim kupama kanalicama smatraju se, također, dijelom te cjeline. U skladu s time, Konzervatorski odjel ne prihvaća intervencije na krovištu zgrade.⁹² Osim negativnog osvrta na intervencije oplošja zgrade, dana je potpuna sloboda u oblikovanju interijera. Tome je tako zbog brojnih intervencija u nizu godina koje su u potpunosti uništile izvorni raster prostora kao i njihovo uređenje. Kao jedini uvjet napominje se poštivanje logičnog odnosa unutrašnje raspodjele prostora i pročelnih otvora.⁹³ Na kraju dokumenta iznijet je niz preporuka i zahtjeva koji se odnose na vrstu žbuke, odabir boje, očuvanje kamenog oluka i njegovo restauriranje, ako je potrebno, očuvanje stolarije i zamjenu novom prema izvornoj, kao i očuvanje kamenih erti i izrada novih dijelova prema potrebi.⁹⁴

Zanimljivo je usporediti lošinjski slučaj problematične krovne interpolacije s onim iz Graza koji je, u svakom slučaju, izazvao mnogo polemike. Naime, na internacionalnom natječaju za uređenje i proširenje krovišta robne kuće Kastner & Öhler iz 2005. godine, pobjedili su španjolski arhitekti Fuensanta Nieto i Enrique Sobejano. Njihov projekt novog krovišta na poznatoj robnoj kući s početka 20. stoljeća, a u središtu povijesne jezgre uvrštene na UNESCO-v popis svjetske baštine, nije dobro prihvaćen, kako od nadležnih regulatornih službi, tako i dijela javnosti.⁹⁵ UNESCO se također negativno očitovao na sjednici u Vilniusu održanoj 16.6.2006. i zatražio reviziju projekta

91 KORI – DO, 3459, (2009): 1.

92 KORI – DO, 3459, (2009): 2.

93 KORI – DO, 3459, (2009): 2.

94 KORI – DO, 3459, (2009): 2.

95 http://www.a10.eu/magazine/issues/22/departement_store_graz.html [1.4.2015.]

koji je predvidio visoke i strme oblike suvremene interpretacije okolnih krovova.⁹⁶ Očividno je kako svaka intervencija koja mijenja pojavnost objekta, pa makar ona bila suptilna, ne nalazi na odobravanje institucija nadležnih za zaštitu istih.

Nakon negativnog očitovanja konzervatora po nekim dijelovima idejnog arhitektonskog projekta, održana je zajednička sjednica Hrvatskog vijeća za kulturna dobra i Hrvatskog muzejskog vijeća 5. listopada 2010. godine. Tada je donesena odluka u kojoj je idejno rješenje projektanta Idisa Turata za smještaj Apoksiomena ocijenjeno kao "dobar projekt, te nova kvaliteta u urbanoj cjelini Lošinja".⁹⁷ Konzervatorski odjel u Rijeci je takvu odluku naposljetku prihvatio, iako je ona ipak samo savjetodavnog karaktera. Spomenute intervencije na krovu zgrade tako su ipak prihvaćene. Zanimljivo je da se u tom periodu ipak odustalo od izgradnje svojevrsne kapsule u kojoj je trebala biti smještena skulptura, a na čiju su problematičnost upozorili i konzervatori. Tako je prizmatična kapsula postala klasična četvrtasta prostorija iako je zadržala sporni stakleni svjetlarnik koji probija krov.

Sl. 13 Fotografija stražnjeg dijela Muzeja s detaljem svjetlarnika „Apoksiomenove sobe“

Još je jedno očitovanje konzervatora u procesu adaptacije palače Kvarner bilo potrebno, a ono se odnosilo na inženjersko-geološko-geotehnička istraživanja koja su izvedena početkom 2011. godine. Prilikom sondiranja temelja zgrade utvrđeno je postojanje ostataka starije građevine pa su prema tome izdani dodatni posebni uvjeti zaštite kulturnog dobra. Oni su se odnosili na buduće

⁹⁶<http://whc.unesco.org/en/decisions/1162> [1.4.2015.]

⁹⁷ KORI – DO, 3459, (2010.):1.

radove prilikom ukopavanja podrumске etaže. Tada bi se mogao dobiti uvid u eventualne arheološke ostatke, a tom prilikom izvođači su radova bili dužni obavijestiti nadležni Konzervatorski odjel. S obzirom na pronalazak mogući su zaštitni konzervatorski radovi koje bi u tom slučaju provodio Konzervatorski odjel, neka muzejska ustanova ili ovlašteni pojedinac uz odobrenje nadležnog Konzervatorskog odjela.⁹⁸

Uvidom u proces valorizacije idejnog projekta za adaptaciju palače Kvarner od strane Konzervatorskog odjela u Rijeci dade se zaključiti da je postojalo početno neslaganje oko pojedinih dijelova projekta, ali i lokacije. Iako je prethodno palača Kvarner već bila odabrana kao mjesto Muzeja, Konzervatorski odjel preispituje tu odluku i predlaže zgradu stare Pomorske škole. Takav prijedlog svakako čudi s obzirom da se radi o zgradi koja je gotovo dvostruko veća od one odabrane pa bi samim time cijeli proces bio znatno skuplji. Postavlja se pitanje zašto se nakon odabira lokacije i već provedenog natječaja ponovo preispituje lokacija budućeg muzeja? Također, začudno je i prihvaćanje istog projekta od strane Konzervatorskog odjela nakon odluke Hrvatskog vijeća za kulturna dobra i Hrvatskog muzejskog vijeća, iako je ona savjetodavnog karaktera. Držim da se uvjerenja struke ne mogu promijeniti u tako kratkom vremenu. Očito je da postoje određeni problemi kada su u pitanju projekti adaptacija povijesnih objekata koji uključuju konzervatorsku struku. Problem je očigledno i u nepravovremenom konzultiranju konzervatora po određenim pitanjima. Loša komunikacija, nejasna pravila suradnje, ali i pritisci investitora, nažalost, mogu dovesti do polovičnih ili loših rješenja. Neki recentni primjeri iz regije svakako potvrđuju postojanje ovog problema.⁹⁹

4.4. Komparacija recentnih adaptacija povijesnih zgrada za potrebe novih muzeja u Hrvatskoj

Prema idejnoj koncepciji, prvotno rješenje arhitekata Turato–Randić, najbliže je jednoj interpolaciji Londonu: dogradnji novog krila Prirodoslovnog muzeja. Radi se o potpuno novoj građevini, nazvanoj Centar Charlesa Darwina. Tamo su smješteni laboratoriji i zbirka koja sadrži milijune kukaca i biljaka. Zbirka se nalazi u golemoj čahuri visine osmerokatnice, a ona se nalazi u staklenom kubusu.¹⁰⁰ Dakle, zbirka se nalazi u središtu zgrade – čahuri, dok je vanjski plašt neovisan o toj strukturi. Takav je i koncept Muzeja Apoksiomena. Vanjski plašt palače Kvarner

98 KORI – DO, 3459, (2011.): 1.

99http://www.novolist.hr/Vijesti/Regija/node_1585/Modernizacija-ili-kulturocid-Hotel-Kvarner-nadograđuje-kat [22.2.2015.]

100<http://www.nhm.ac.uk/visit-us/galleries/orange-zone/darwin-centre/index.html> [8.2.2015.]

ostaje očuvan dok se u unutrašnjost smješta arhitekton – novi muzej unutar kojeg će biti smještena skulptura. Iako je idejni koncept sličan, ipak se radi o neusporedivim veličinama, ili pak odnosu starog i novog. Najbolje je komparativni materijal potražiti u bližoj okolini. Primjeri iz Hrvatske u mjerilu su novog muzeja Apoksiomena i govore o samoj praksi osnivanja novih muzeja kod nas. U obzir dolaze primjeri adaptacije već postojećih zgrada kako bi se postupak adaptacije mogao usporediti s onim na otoku Lošinju. Iako takvih primjera nema mnogo, kao ni otvaranje novih muzeja uopće, oni koji su dosad izvedeni mnogo govore o izazovima adaptacija povijesnih zgrada za potrebe suvremenih muzeja, ali i njihovim mogućnostima.

Jedan od recentnijih primjera je adaptacija palače Cosmacendi u Zadru u Muzej antičkog stakla. Taj je jedinstveni muzej osnovan u 2006. godini, a zgrada je adaptirana 2009. godine kada je muzej otvoren. Kao što naziv sugerira, radi se o specijaliziranom muzeju koji u svojem postavu predstavlja preko 2000 staklenih artefakata iz antičkog razdoblja.¹⁰¹ Arhitekt zaslužan za uređenje zgrade je Branko Siladin. Radi se o reprezentativnoj palači iz 19. stoljeća na bastionu grada na poluotoku. Iznimna lokacija svakako doprinosi atraktivnosti novog muzeja. Zgrada je restaurirana u skladu s konzervatorskim smjernicama, a posebno zanimljiv je aneks zgrade na sjevernoj strani. Kako bi se dobio dodatni prostor, a sakrilo nedorečeno sjeverno pročelje, uz njega je izgrađen dodatni prostor pomalo nedefiniranog oplošja zelenkaste boje. Usporedimo li ovaj izvedeni projekt s onim idejnim, autora Berislava Biondića za Muzej Apoksiomena, dolazimo do gotovo identičnog rješenja. Radi se devetnaestostoljetnoj zgradi na koju se naslanja prizmatična interpolacija istaknuta novim materijalima u funkciji fasade. Primjetno je ipak da novi dio muzeja u Malom Lošinju ne bi došao do izražaja, za razliku od onog zadarskog koji je vidljiv na samom ulazu u grad. Ipak, mutna staklena oplata interpoliranog kvadra nije pozitivno ocijenjena od strane mnogih stručnjaka, štoviše, proglašena je potpunim promašajem.¹⁰²

Zanimljiv je primjer adaptacije zgrade osječkog Arheološkog muzeja, koji je nažalost 2012. godine prestao službeno postojati i pripojen je Muzeju Slavonije. Muzej je bio otvoren 2007. godine u osječkoj Tvrđi, u zgradi Glavne straže i susjednoj joj kući Brožan. Autor projekta je također Branko Siladin. Muzej se prostirao na preko 3200 četvornih metara novoadaptiranog prostora dobivenog spajanjem dviju zgrada.¹⁰³ Opet su uvjeti konzervatora bili strogi, s obzirom da se zgrade nalaze unutar Tvrđe koja je zaštićena kao kulturno-povijesna cjelina. Dvije zgrade fizički su spojene i gotovo su srasle u jednu pa je nakon obnove i ujednačavanje boje fasade i stolarije gotovo nemoguće razlučiti gdje započinje, a gdje završava pojedini objekt. Dodatni prostor osiguran je zatvaranjem unutrašnjeg dvorišta staklenom plitkom kupolom. Ta svojevrsna interpolacija osigurala je velik prostor za izlaganje artefakata i dodatno je ujedinila dvije zgrade. Spomenuti muzej

¹⁰¹<http://www.mas-zadar.hr/>[8.2.2015.]

¹⁰² VEŽIĆ, 2008: 12.

¹⁰³<http://www.novolist.hr/Kultura/Ostalo/Arheoloski-muzej-u-Osijeku-pripojen-Muzeju-Slavonije>[10.2.2015.]

svakako je uspješno ostvarenje, točnije adaptacija povijesne građevine za muzejske potrebe. Muzej je oplemenio prostor Tvrđe, udahnuo novi život objektima koji posjeduju svoju povijesnost i kojima je bilo potrebno dodijeliti novu namjenu.

Iako je kontekst i urbano okruženje različito, osječki i lošinjski primjeri adaptacija povijesnih zgrada govore o postupku koji se prirodno nameće u povijesnim jezgrama gradova kao jedan od načina dovođenja novih institucija i sadržaja. Također, progovaraju i o odnosu starog i novog u obliku interpolacija koje mogu biti loše, ali i veoma uspješne. Nerijetko su prisutne polemike i negativne reakcije u javnosti, no mnogi recentni primjeri pokazuju prihvaćanje takvih pothvata, pa čak i kao dijela identiteta zajednice u kojoj nastaju.

Sl. 14 Fotografija obnovljenog pročelja Palače Kvarner

5. Analiza koncepcije stalnog postava Muzeja Apoksiomena

5.1. Idejni projekt stalnog postava budućeg Muzeja Apoksiomena

Projekt stalnog postava određen je prije svega arhitekturom zgrade muzeja. Prema projektu arhitektonskog studija Randić–Turato d.o.o. izložbeni prostor podijeljen je u tri etaže gdje su raspoređene prostorije različitih veličina, a sveukupna površina koju zauzimaju iznosi 190 četvornih metara.¹⁰⁴ Time je dan prvi okvir, onaj fizički, unutar kojeg se razmatralo strukturu i oblikovanje stalnog postava. Oblikovni dio sutakođer osmislili arhitekti dok je sadržaj tj. koncept stalnog izložbenog postava kipa Apoksiomena izradio Hrvatski restauratorski zavod na čelu s Iskrom Karniš Vidović. U tom dokumentu izložen je koncept postava, sadržaj koji će biti izložen kao i način izlaganja tog sadržaja. Bitno je napomenuti kako je sudjelovanje muzeologa, iako jednakobitno, u ovom koraku bilo isključeno. Takva praksa nije nepoznata, ali svakako nije dobra. Stručna znanja muzeologa, praksa postavljanja izložbi, ali i praćenje reakcija posjetitelja mogu pridonijeti postavljanju kvalitetnijeg i posjetiteljima zanimljivijeg postava. Sam postav podijeljen je na Apoksiomenovu sobu koja izlaže središnji artefakt bez dodatnih objašnjenja, a ostatak izložbe je narativnog ili pak edukacijskog karaktera. Time se postiže sagledavanje skulpture u zasebnoj prostoriji bez opterećenja opisnih panoa (tematskih legendi) ili ostalih reprezentacijskih pomagala. Tako će posjetitelji nakon prolaska kroz prostorije uspostavljene na edukativnim i naracijskim principima promatrati skulpturu nakon prethodne intelektualne pripreme, slobodni opažati sve detalje i primjećivati one na koje su upozoreni u prethodnom dijelu, ali i one koje sami dokuče pogledom. Prva prostorija kojom započinje stalna izložba je dvorana za prateću izložbu na prvom katu. Na površini od 58 četvornih metara izlaže se veći dio postava na predviđenim panoima i interaktivnim projekcijskim stolovima. Izložbeni panoi zauzimat će pojas zidne plohe u dužini od 27 metara, a u prostoru dvorane predviđa se smještanje dva do tri interaktivna stola.¹⁰⁵ Dvorana je prethodno opisana kao prostor koji asocira na hladnu dubinu mora što će se postići aluminijskom oplatom. Panoi koji dolaze na zidove bit će stakleni ili izrađeni od pleksiglasa, a interaktivni stolovi bit će postavljeni na način da budu dostupni djeci i osobama u invalidskim kolicima. Također, bit će opremljeni novim tehnologijama uz mnogo slikovnog materijala.¹⁰⁶ Spomenuta izložbena pomagala svakako su dobrodošla, pogotovo multimedijalne mogućnosti interaktivnih stolova. Ona bi trebale biti nadopuna uobičajenom izlaganju materijala na zidnim panoima. Dugogodišnjim istraživanjem dobiveno je mnoštvo podataka, kao i slikovnog materijala koji treba biti jasno i razumljivo

104 HRZ – AZ, 127/2012, (2012.): 7.

105 HRZ – AZ, 127/2012, (2012.): 8.

106 HRZ – AZ, 127/2012, (2012.): 8.

prezentiran. U koncepciji HRZ-a sadržaj postava podijeljen je na devet tematskih cjelina. Prva tematska cjelina je *Važnost i fenomen prikaza atleta u grčkoj antičkoj umjetnosti* gdje će biti dan kontekst i značenje skulpture kao i objašnjenje pojma "Apoksiomen". Osim toga biti će objašnjeno antičko shvaćanje sporta tj. atletike i uloga vježbališta odnosno gimnazija. Sljedeća tema su *Plovni putovi i plovidba na antičkom Sredozemlju* koja će se fokusirati na plovne putove u Jadranu, kao i prijevoz umjetnina u svrhu objašnjenja Apoksiomenovog pronalaska u lošinjskom akvatoriju. *Akcija arheološkog iznošenja skulpture iz mora* treća je tema koja se obrađuje u postavu. U tom dijelu izložbe detaljnije će se govoriti o nalazu Apoksiomena, kao i o nalazniku, potom o akciji vađenja iz mora i svim pripremnim radnjama koje su tome prethodile. Četvrta i peta tema nadovezuju se na vađenje skulpture iz mora, a odnose se na arheološka podvodna istraživanja koja su se obavila na lokalitetu Vele Orjule i zatečeno stanje nalaza. Četvrta tema omogućuje izlaganje pratećih nalaza: dvije olovne prečke antičkog sidra i ulomci amfora. Nakon prezentiranja stanja nalaza u petoj temi, i prvih procjena znanstvenika, šesta tema obrađuje konzervatorsko-restauratorske radove, dokumentaciju i prateća istraživanja. Dugotrajni radovi koji su izvođeni na skulpturi ovdje se prezentiraju široj publici. Opisuju se postupci (desalinizacija, mehaničko uklanjanje sedimenata, ispuna oštećenja i izrada pomoćne konstrukcije), alati i oprema koji su se koristili, ali i dokumentacija kao važan dio procesa restauracije. Napokon, u ovoj tematskoj jedinici posjetiteljima je prezentiran i materijal od kojega je skulptura izrađena kao i promjene koje su nastupile tijekom boravka u moru. Sljedeća tematska jedinica se nadovezuje na prethodnu, pa govori o tehnikama izrade skulpture. Također sadržajno bogata ona govori o antičkim tehnikama lijevanja brončanih skulptura. Brojni slikovni materijali prate opise i prikazuju tehnologije lijevanja, primjenu drugih materijala poput bakra ili pak umetanja staklene paste u očne duplje. U osmoj tematskoj jedinici posjetitelji će saznati zanimljivosti poput pronalaska organskih materijala u unutrašnjosti skulpture, životinjskog i biljnog porijekla. Naime, tu će biti ispričana priča o životu glodavaca koji su sebi napravili gnijezdo u Apoksiomenu, njihovim prehranbenim navikama, ali i o važnosti tog saznanja koje može ponuditi konkretne odgovore na pitanja poput privremenog smještaja kipa ili datacije. Organski materijal bit će prezentiran kasnije u postavu. Posljednja tema donosi kontekst brončanoj skulpturi kroz komparativne primjere i dataciju. Osim navođenja sačuvanih varijanti istog kipa i datacije, javnost će se upozoriti na važnost Apoksiomena u hrvatskoj kulturnoj baštini. Preostaje vidjeti kako će se urediti spomenuta dvorana i da li će mnogo materijala dovesti do nepoželjnog zamora posjetitelja. Mnoge od spomenutih tema biti će ponovljene u projekcijskoj dvorani koja se nadovezuje na dvoranu prateće izložbe. Ta se dvorana prostire na 43 četvorna metra u obliku amfiteatra na četiri polukružne stube, a biti će opremljena opremom za ozvučenje i projekciju filmova. Dokumentarni film koji će se prikazivati već je bio dijelom prve izložbe Apoksiomena. Snimljen je 2006. godine u produkciji Hrvatske radiotelevizije u seriji

"Kulturna baština" i traje 28 minuta. U koncepciji HRZ-a navodi se kako bi se minutaža filma po potrebi trebala smanjiti da se posjet muzeju ne bi oduljio i time usporio tok posjetitelja ili obilazak učinio zamornim.¹⁰⁷ Postav se nastavlja na drugom katu gdje se nalazi "Soba periskopa" i "Drvene stube" koje vode na treći kat. "Soba periskopa" interaktivan je prostor podno "Apoksiomenove sobe" pa i sam naziv sugerira da se u ovoj sobi može proviriti i vidjeti djelić skulpture koja se nalazi iznad. U prostoru od 32 četvorna metra tako će sa stropa visjeti svojevrsni periskopi u kojima će se prikazivati nekoliko kratkih dokumentarnih i crtanih filmova. Osim periskopa, u prostoru će se nalaziti novinski napisi i impresije iz medija vezane za pronalazak Apoksiomena, ali i dojmovi samih posjetitelja. Predviđeno je da se sadržaj prostorije konstantno mijenja. Po izlasku iz "Sobe periskopa" započinje dio izložbe koji nosi naziv "Drvene stube". Osim stuba, koje će biti obložene drvenom oplatom, i zidovi će biti pokrivenim tim materijalom. Unutar zidova biti će razmještene male niše u kojima će se prezentirati organski materijal pronađen u Apoksiomenu. Koncepcija HRZ-a predlaže postavljanje povećala kojima će se posjetitelji koristiti kako bi bolje pregledali sitne sjemenke, koštice ili listiće. Uz nalaze bit će i objašnjenja koja se nadovezuju na ona s prvog kata. Napokon, pred samom skulpturom nalazit će se još i svojevrsno predvorje koje će osim praktične uloge, a ona se odnosi na pristup servisnog dizala za transportiranje skulpture ili pak pristup slabo pokretnim osobama, imati i informativni dio. On će zaključiti postav informacijama o kontekstu cijelog projekta u međunarodnoj javnosti, mreži ustanova i stručnjaka koja je u njemu sudjelovala. Kao kruna te suradnje biti će izložena nagrada Europske unije za kulturnu baštinu: nagrada Europe Nostre dodijeljena HRZ-u 2007. godine.¹⁰⁸ Iz predvorja se ulazi u "Apoksiomenovu sobu", središnji dio Muzeja i postava. Soba površine 32 četvorna metra punim je vratima odvojena od predvorja. Apoksiomen će biti postavljen na bazu visine oko 80 cm, bijele mramorne oplate. Rasvjeta u sobi će biti difuzna. Strop prostorije se nastavlja u svojevrsan svjetlarnik koji probija krovnu oplatu, a koji bi trebao također poslužiti u rasvjeti prostorije ispod i skulpture. Klimatizacija ove prostorije biti će konstantno praćena, a dodatno će se regulirati filterima za pročišćavanje zraka. Potrebno je spomenuti kako je klimatizacija prisutna u cijeloj zgradi i predviđeno je njeno stupnjevanje od prizemlja do "Apoksiomenove sobe" kako bi se posjetitelji postepeno privikli na temperaturu i druge datosti koje će biti stalne u posljednjoj izložbenoj dvorani.¹⁰⁹

Posjetitelji se nakon prolaska kroz postav zadržavaju u muzejskom kafiću ili se spuštaju do prizemlja gdje treba predvidjeti mjesto muzejske trgovine. U koncepciji HRZ-a ona je planirana u potkrovlju do kafića, no ipak bi trebalo provjeriti nakon adaptacije bi li spomenuti prostor ponudio dovoljno mjesta za sve spomenute sadržaje. S obzirom na veličinu muzeja, možda je jedna muzejska trgovina, osobito ona u koju mogu ući i oni koji ne planiraju posjet muzeju, dovoljna.

¹⁰⁷ HRZ – AZ, 127/2012, (2012.): 8.

¹⁰⁸ Vidi više: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3078> [10.2.2015.]

¹⁰⁹ KORI – ZE, A3-118, (2009.): 16.

5.2. Problematika i usporedba muzeja zasnovanih na jednom izložku

Prema Zakonu o muzejima, točnije članku 15, za osnivanje muzeja potrebno je ispuniti nekoliko uvjeta. Osim osoblja, prostora i opreme, onaj osnovni, radi kojega se muzej osniva, svakako je muzejska građa. Riječ građa odnosi se na širok spektar materijalnih artefakata koji sakupljanjem prerastaju u zbirku. Velika većina muzeja otvorena je upravo radi postojanja zbirke koju je trebalo izložiti. Zanimljivo je da je većina novootvorenih muzeja također zasnovana na zbirkama predmeta. Muzeji moraju opravdati troškove svojeg nastanka i postojanja. Samim time, zbirke radi kojih se oni grade, moraju biti vrijedne i njihovo postojanje mora biti dovoljan razlog za osnivanje muzejske institucije. Dakako, dogodile su se situacije kada zbirka nije postojala i kada je za nastanak muzeja bio dovoljan jedan jedini artefakt. Jedan od primjera je Muzej Apoksiomena. Ipak, situacija je tu gotovo jedinstvena, jer je veoma teško pronaći sličan primjer, ne samo u regiji, već i u cijelom svijetu. Dakako, nije riječ o presedanu u muzejskoj praksi jer muzeji osnovani u sličnim uvjetima već postoje dugi niz godina. Nekolicinu muzeja moguće je usporediti s ovim lošinjskim, iako su pojedinačni "artefakti" na temelju kojih su ti muzeji nastali jedinstveni i prema njima te muzeje nije moguće povezati. No, zato ih je moguće sagledati s aspekta reprezentiranja tog artefakta. Koji pristup koriste? Koliko im je važan u stalnom postavu kontekst i bogati slojevi muzelanosti artefakta i sl. Muzeolozi će zasigurno razmišljati o svim identitetima koje predmet može komunicirati publici. Iako će se temeljne znanosti zanimati isključivo za onaj stvarni identitet, uloga muzeologa je unijeti sva značenja predmeta u interpretaciju. Bitno je da posjetitelji spoznaju sve kontekste u kojima se predmet nalazio, pa tako i ovaj trenutni gdje ga oni zatiču u muzeju, a koji oblikuje zbiljski identitet. Stvarni identitet, iako bitan za razumijevanje svih okolnosti nastanka predmeta kao i njegove povijesti, nije jedini, ali ni najvažniji. U konačnici, ono što je već na prvi pogled zajedničko muzejima zasnovanim na jednom izložku, jest da posjeduju jedan muzejski predmet iznimne vrijednosti koji je prepoznat, ne samo u zajednici u kojoj ti muzeji djeluju, nego i u široj javnosti.

Švedski ratni brod Vasa iz 17. stoljeća moguće je s određenog stanovišta promatrati kao jedan artefakt. Svakako, iznimno velik artefakt, točnije 69 metara dugačak, 52 metra visok i širok gotovo 12 metara.¹¹⁰ Ratni brod Vasa bio je ponos Kraljevine Švedske, iako vrlo kratko vrijeme. Naime, brod je na svom prvom putovanju potonuo u štokholmskoj luci, ne otplovivši ni dva kilometra. Očigledno je želja za što većim, težim i bolje naoružanim brodom pretegnula u ravnoteži sa

¹¹⁰<http://www.vasamuseet.se/en/The-Ship/Vasa-in-numbers/>[22.2.2015.]

zakonima fizike. Brod je, odlukom kralja Gustava II. Adolfa, građen od 1625. do 1628. godine.¹¹¹ Greškom majstora Heina Jakobssona ili pak naručitelja, glomazni ratni brod neslavno je skončao svoje prvo putovanje. Havarija iz 17. stoljeća očuvala je brod do naših dana i omogućila uvid u gradnju onodobnih brodova, opremljenost istih, život na brodu i sl. Brod je napokon 1961. godine izvučen iz mora i podvrgnut procesu restauriranja.¹¹² Muzej u kojemu je smješten taj jedinstveni primjerak ratnog brodovlja 17. stoljeća otvoren je 1990. godine. Zanimljivo je koliko sličnosti, naoko nespojivi predmeti, ostvaruju u svojoj dugoj povijesti. Apoksiomen je, kao i ratni brod Vasa, igrom slučaja dospio u morske dubine koje su ga konzervirale do naših dana. Iako je Vasa na dnu proveo "samo" 333 godine, a Apoksiomen gotovo dva tisućljeća, poveznica je jasno vidljiva. Artefakti su bogati slojevima muzealnosti, odnosno povijesnog identiteta. Svaki od njih ima jedinstvenu priču i iznimnu vrijednost. Restaurirani su dugi niz godina i napokon izloženi javnosti. Svaki je od njih dobio vlastiti muzej u kojemu će biti izložen. Iako je razlika u veličini samih predmeta golema, ostale odrednice veoma su slične. Čak i mnogi predmeti pronađeni u brodskoj olupini imaju ulogu popratnog izložbenog materijala Muzeja Vasa kao što to ima materijal pronađen u šupljini Apoksiomena. Da je potreba za osnivanjem muzeja zasnovanog na jednom izložku opravdana dokazuje posjećenost takvih muzeja. Muzej Vasa je najposjećeniji muzej Skandinavije, a od otvorenja 1990. godine, muzej je posjetilo 20 milijuna ljudi.¹¹³

Još jedan primjerak muzeja koji je nastao radi veoma vrijednog artefakta možemo promotriti i usporediti s Muzejom Apoksiomena. Radi se o muzeju koji čuva Tapiseriju kraljice Matilde ili Tapiseriju iz Bayeuxa. Iako se radi o tapiseriji, opet je riječ o povećem predmetu jer je tapiserija dugačka 70 metara. Datira u 11. stoljeće priopovijeda o normanskom osvajanju Engleske 1066. godine. Iako se naziv tapiserija uvriježio, radi se o lanenoj tkanini na kojoj su koncem u osam boja izvezeni povijesni prikazi. Imena sudionika u njenoj izradi nisu poznata, ali se pretpostavlja da se radilo o dvorjankama koje su inače izrađivale tapiserije. Također se pretpostavlja da je tapiserija bila izrađena za katedralu u Bayeuxu.¹¹⁴ Nakon gotovo jednog tisućljeća ponekad veoma neizvjesne povijesti tapiserije, danas je njeno mjesto osigurano u Muzeju Tapiserije iz Bayeuxa. Muzej je otvoren u zgradi nekadašnjeg sjemeništa koja se nalazi u povijesnom središtu grada Bayeuxa. Otvoren je 1893. godine tako što je zgrada sjemeništa adaptirana za potrebe muzeja. Strogi uvjeti vrlo vjerojatno nisu dopustili intervencije na oplošju zgrade, ali je unutrašnjost prilagođena potrebama muzeja. U prizemlju se nalazi Galerija Tapiserije koja se u obliku potkove pruža u dužini od 70 metara.¹¹⁵ Na prvom katu je dvorana popratne izložbe, a na drugom katu nalazi se

111<http://www.vasamuseet.se/en/The-Ship/Important-dates/> [22.2.2015.]

112<http://www.vasamuseet.se/en/The-Ship/Important-dates/> [22.2.2015.]

113<http://www.vasamuseet.se/en/About/Museum-visitors/> posjećeno 10.2.2015.

114 N. N., 2014: 5.

115 N. N., 2014: 6.

projekcijska dvorana s dokumentarnim filmom o Tapiseriji.¹¹⁶ Cijela zgrada bivšeg sjemeništa preuređena je kako bi zadovoljila sve muzejske aktivnosti koje muzej provodi. Godišnje muzej posjeti preko četiristo tisuća posjetitelja.¹¹⁷ Usporedimo li Tapiseriju iz Bayeuxa s Apoksiomenom, opet možemo govoriti o vrsti muzeja koji je uspostavljen na jednom jedinom artefaktu. Dakle, cijela zgrada sjemeništa adaptirana je u muzej koji ima ulogu čuvanja, izlaganja i prenošenja svih saznanja vezanih uz Tapiseriju kraljice Matilde.

Očividno, muzeji koji su nastali kako bi pohranili samo jedan izložak iznimne vrijednosti i komunicirali sva značenja koja on posjeduje i sva saznanja koja su istraživanjem dokučena, nisu *novum*. Spomenuti primjeri argumentiraju svojim dugogodišnjim radom i brojem posjetitelja svoj potencijal, atraktivnost i svrsishodnost. Bitno je napomenuti da oni nisu ograničili svoj rad i aktivnosti činjenicom da posjeduju jedan ili nekolicinu izložaka, već organiziraju prigodne prateće izložbe, radionice ili raznorazne druge oblike aktivnosti kojima obogaćuju stalni postav. Muzej Apoksiomena trebao bi se u svom radu ugledati na te primjere i također ponuditi niz aktivnosti i pratećih izložaba ili nekih drugih manifestacija. Potencijal je golem, fizičke datosti (od mikrolokacije, do korisnog prostora unutar zgrade muzeja) također, ali odgovornost leži na budućem osoblju muzeja koje mora svojim radom iskoristiti prepoznate potencijale i prevladati moguće prepreke kako bi Muzej Apoksiomena postao prepoznat, posjećen i prihvaćen, i to ne samo od strane turista, nego i od strane lokalnog stanovništva.

5.3. Poslanje novog muzeja: zamašnjak kulturnog života zajednice i/ili dio turističke ponude

Otvorenje Muzeja Apoksiomena bez sumnje je dugo očekivan trenutak u životu velikog broja stanovnika otoka Lošinja, stranih gostiju i publike koja je sa zanimanjem pratila cijeli projekt. Iako je već bilo polemike oko smještaja ili, pak, nekih problema prilikom projektiranja nove zgrade, jedno pitanje još uvijek nije razriješeno. To se pitanje odnosi na poslanje novog Muzeja. Službeno poslanje muzeja zasigurno će biti pažljivo sastavljeno i prezentirano javnosti. Usput, prilikom sastavljanja izjave o poslanju važno je odrediti ciljeve koji odgovaraju potrebama zajednice i mogućnostima muzeja. Poznato je da poslanje muzeja često ne odgovara njegovom stvarnom djelovanju, a mnogi elementi tog dokumenta nerijetko su prešutno izostavljeni iz svakodnevnih muzejskih aktivnosti. Zato izjava o poslanju i vizija muzeja ne smije postati mrtvo slovo na papiru, već se prilikom njenog sastavljanja mora uzeti u obzir okolina u kojoj muzej djeluje, dostupna

116 N. N., 2014: 6.

117 N. N., 2014: 5.

sredstva za muzejske aktivnosti, projekti koji će koristiti zajednici u kojoj muzej djeluje i drugi čimbenici koji su relevantni u specifičnoj situaciji. Smisljena i pažljivo sastavljena izjava o poslanju tako će postati važan alat za strateško planiranje.¹¹⁸ Nadalje, potencijalni problem leži i u zavisnom položaju manjih muzeja koji su isključivo financirani od strane osnivača tj. grada ili županije u kojoj se nalaze. U takvim situacijama kolektiv muzeja mora spretno provoditi projekte koje su osmislili, ali uz pritiske osnivača koji se najčešće odnose na smanjenje budžeta i sl. Kada su u pitanju sredine u kojima je dominantna turistička industrija tada problemi mogu biti još i veći. U takvim sredinama kulturne institucije smatraju se turističkim proizvodom, a takav stav često dovodi do komodifikacije.¹¹⁹

Za pretpostaviti je da se Apoksiomen od strane turističkih djelatnika gleda kroz prizmu novčane dobiti. Tome je tako jer je pronađena skulptura u kratkom vremenu pobudila zanimanje svjetske javnosti. Ta ja činjenica, bez sumnje, izazvala veliko zanimanje za skulpturu u gradu Malom Lošnju, jer je marketinški potencijal bio golem. Prema tome, Apoksiomen je ubrzo zauzeo svoje mjesto u plejadi simbola lošinjskog turizma koji se vješto koriste u brendiranju destinacije. Takva situacija bila je izgledna već od trenutka vađenja skulpture iz dubine mora. Kao što su muzealci razmišljali o mogućnostima izlaganja skulpture, turistički djelatnici vrlo vjerojatno su već tada razmišljali o marketinškim mogućnostima koje otkriveni artefakt sa sobom donosi. Kako bilo, Lošinj će uskoro dobiti novi muzej koji će svakako pobuditi zanimanje lokalnog stanovništva, ali i svih posjetitelja tog otoka.

Simbioza turizma i kulture davno je prepoznata i definirana kao kulturni turizam, ali još uvijek postoje brojni problemi na tom području. Prema mišljenju nekih autora¹²⁰ turizam često zauzima parazitski odnos prema baštini i kulturi, a može se dogoditi da i naštetiti spomenicima. To su rijetki primjeri koji ipak pozivaju na odgovorno ponašanje svih uključenih strana koje imaju svoju ulogu u procesu upravljanja baštinom.¹²¹ Djelatnicima u turizmu potrebni su resursi na kojima razvijaju turističku ponudu, a baština čini velik dio tih resursa. Apoksiomen je postao važan resurs promocije i ponude otoka Lošinja. Na muzealcima je da argumentiraju drugo stajalište, koje ne treba nužno biti suprotstavljeno ovom spomenutom. Naime, baština može biti dio turističke ponude, ali mora biti dostupna zajednici koja uz njezinu pomoć stvara svoj identitet.¹²² Prema tome, novi muzej morao bi biti dostupan zajednici u kojoj se otvara kroz jednostavan pristup informacijama ili pak dostupan u fizičkom smislu, a što podrazumijeva prikladno radno vrijeme muzeja, dobru signalizaciju, osiguran parking itd.. Samo na taj način moguće je prenijeti informacije koje izgrađuju znanje o povijesti, kulturi i ostalim slojevima identiteta zajednice. Svakako je najzdraviji

118 KOTLER, KOTLER, 1998: 48.

119 ŠOLA, 2002: 380.

120 GRAHAM, 2002: 1007.

121 ŠOLA, 2002: 380.

122 ŠOLA, 2002: 380.

odnos međusobnog razumijevanja i suradnje spomenutih struka. Kao što je u studiji razvoja kulturnog turizma napomenuto¹²³, bitno je pozitivno ozračje suradnje djelatnika u turizmu i muzealaca od kojega mogu profitirati i jedni i drugi. Ključan argument te ideje je veći broj posjetitelja koji je bitan svima.

Govoreći o Muzeju i njegovim zaposlenicima, bitno je da se oni, osim puke prodaje ulaznica posjetiteljima, okrenu djelovanju posvećenom zajednici. U tu svrhu Muzej mora postati generator kulturnih manifestacija u gradu. Djelatnici Muzeja moraju se truditi u osmišljavanju popratnih izložbi, projekcija i manifestacija kroz koje bi uključili lokalno stanovništvo u aktivno praćenje rada Muzeja. Brojne su mogućnosti koje Muzej ima na raspolaganju. Jedna od njih je uključivanje školaraca svih uzrasta u rad Muzeja što, nažalost, nije česta praksa u manjim mjestima. Pravovremenim upoznavanjem školaraca s muzejskim ustanovama radi se na dugoročnom povećanju broja posjetitelja, ali i na rješavanju problema poput institucionalizma, elitizma ili bilo kojeg drugog razloga koji se smatra općenitim grijehom muzeja, odnosno odbijajućim elementom. U kontekstu popratnih događanja zasigurno treba vrednovati prostore koje je osigurala nova zgrada Muzeja Apoksiomena. Prostrano prizemlje, projekcijska dvorana i terasa mogu biti korištene u raznim događanjima, samo ih treba kreativno osmisliti i ponuditi tijekom čitave godine. Napokon, osim samog Muzeja, te prostore bi mogle koristiti i druge institucije koje Muzej za to ovlasti. Time bi se Muzej još više otvorio i postao onim što se od njega i očekuje u 21. stoljeću – otvorenim javnim prostorom u kojem su svi dobrodošli, pogotovo okupe li se oko neke kreativne aktivnosti. Pred budućim djelatnicima Muzeja Apoksiomena nalazi se izazov upravljanja jednom sasvim novom i jedinstvenom institucijom. Iako je mnogo toga već uređeno i osmišljeno, ipak ostaje širok prostor mogućnosti u osmišljavanju pratećih izložbi, manifestacija, raznih oblika sudioništva lokalnog stanovništva i sl.

123<http://web.efzg.hr/dok/TUR/okesar//Strategija%20Razvoja%20Kulturnog%20Turizma.pdf>[12.2.2015.]

ZAKLJUČAK

Uređenje interijera novog Muzeja Apoksiomena upravo je u tijeku. Otvorenje Muzeja, iako s dozom opreza, možemo očekivati do kraja 2015. godine. To će biti svakako važan trenutak, kako za grad Mali Lošinj, tako i za hrvatsku javnost koja je od samog pronalaska Apoksiomena sa zanimanjem pratila cijeli projekt. Muzej se uređuje u palači Kvarner, zgradi koja se nalazi unutar zaštićene kulturno-povijesne cjeline Malog Lošinja. Kako je u radu spomenuto, ta je odrednica bila ključna prilikom projektiranja zgrade novoga Muzeja. Naime, valjalo je zaštititi palaču i očuvati njenu izvornu pojavnost, ali i urediti prostor koji mora zadovoljiti sve potrebe suvremenog muzeja. Pobjednički projekt riječkog dvojca Turato-Randić predstavio je inovativno rješenje u odnosu na konkurentne projekte. Njihova zamisao o "arhitektonu" tj. spremištu za skulpturu koje lebdi unutar oplošja palače pozitivno je prihvaćena. Apoksiomen je prema toj zamisli trebao biti smješten u centru muzeja, prizmatičnoj jezgri uokolo koje se raspoređuju ostali muzejski prostori. Nažalost, ta je ideja izmijenjena, pa će Apoksiomen ipak biti izložen u pravokutnoj prostoriji. Iako je u procesu valorizacije projekta nadležni konzervatorski odjel uputio nekoliko zamjerki, čini se da je jedino prizmatična komora za izlaganje skulpture izostala u izvedbenom projektu. Konzervatorski odjel se u svojim izvješćima negativno izjasnio po pitanju proboja tzv. pete fasade odnosno svjetlarnika i staklene terase koji strše iz krovišta. Tu je odjel zauzeo čvrsto stajalište i zatražio izmjenu projekta. Isti odjel prihvatio je kritizirani idejni projekt nakon savjetodavne odluke Hrvatskog vijeća za kulturna dobra i Hrvatskog muzejskog vijeća. Neobično je, također, da se razmišljalo o promjeni lokacije, iako je teška mehanizacija gotovo pristigla na davno izabrano mjesto novog muzeja. Dakle, iako je projekt Muzeja Apoksiomena sam po sebi jako dobro rješenje, postoje određeni problemi koji su detektirani u procesu adaptacije. Oni su uglavnom vezani uz suradnju nadležnog konzervatorskog odjela s ostalim sudionicima u procesu adaptacije zgrade. Ova primjedba ne odnosi se isključivo na neke od sudionika u složenom procesu obnove i konzerviranja povijesnih objekata, već na nedovoljno uređen sustav koji bi omogućio svim uključenim stranama da kvalitetno i učinkovito odrade svoj dio posla. Takve situacije mogu dovesti do uništenja baštine pa je potrebno ustanoviti o kojim se točno problemima radi i upozoriti na njih kako bi se pokušalo pronaći kvalitetno rješenje.

Nakon razmatranja adaptacije zgrade i projekta arhitekata Turato–Randić, u fokus je došao stalni postav muzeja. On se izravno nadovezuje na spomenuti idejni projekt jer su arhitekti dali idejno rješenje izložbenih i pratećih prostorija i samim time zadali okvire sadržaju koji će ispuniti taj prostor. Koncept stalnog postava potpisuje HRZ na čelu s Iskrom Karniš Vidović. U radu je bilo riječi o postavu i svim tematskim jedinicama koje on obrađuje. Držim da je on urađen korektno i da

će posjetiteljima dati na uvid sve informacije koje su restauriranje i istraživanje skulpture donijeli na svjetlo dana.

Osvrnuo bih se i na zoniranje i povezivanje prostorijske strukture koje su arhitekti predviđali, a koje na inovativan način rješava probleme komunikacije i dostupnosti prostorijske strukture, posebno obzirom na invalide i osobe slabije pokretljivosti. Sam postav je linearan, što nije nužno negativno, ali donosi kreativne i multimedijalne momente, poput "Sobe periskopa". Ono što je u zaključnim riječima potrebno spomenuti jest djelovanje Muzeja nakon otvorenja. Cjelokupni pogled na novu muzejsku instituciju potrebno je osmisliti kao politiku muzeja i priložiti ju uz izjavu o poslanju muzeja. Ti će dokumenti svakako biti sastavljeni nakon otvorenja Muzeja, a pripadati će setu dokumenata koji bi se mogli zahtijevati u natječaju za odabir ravnatelja. No, dobri dokumenti ne garantiraju kreativno djelovanje. Za to doista treba dobar ravnatelj, još i više predano i kreativno osoblje.

Iako se muzeji danas nalaze pred velikim izazovima nedostatka financija, ali i interesa posjetitelja za njih (konkurencija ostalih industrija, posebice industrije računalnih igara), i dalje ostaju ustanove u kojima je moguće doživjeti susret s trodimenzionalnom baštinom, saznati i učiti te graditi svoj vlastiti identitet. Vjerujem kako bi Muzej Apoksiomena mogao biti takav jedan muzej.

POPIS ILUSTRACIJA

Sl. 1 Grad Mali Lošinj, zračni snimak, preuzeto s internetske stranice Turističke zajednice Grada Malog Lošinja (<http://visitlosinj.hr/>)

Sl. 2 Luka Malog Lošinja, Snimljena 1905., preuzeto iz: Otočki ljetopis Cres-Lošinj (1980.), str. 434.

Sl. 3 Spomenik Osloboditeljima Dušana Džamonje iz 1956. godine, preuzeto sa internetske stranice udruge Ineco (http://ineco.posluh.hr/pgz/spomenici_nob/cres-losinj.html)

Sl. 4 Riva lošinjskih kapetana, snimio Nikola Andrijić, ožujak 2012.

Sl. 5 Terasa kavane *Quarnero* prije Prvog svjetskog rata, ustupio Nikola Andrijić

Sl. 6 Kavana *Quarnero* prije Prvog svjetskog rata, ustupio Nikola Andrijić

Sl. 7 Doček parobroda *Baron Gautsch*, početak 20. stoljeća, ustupila Anica Bonić

Sl. 8 Palača Kvarner prije adaptacije, snimio Marko Španjol, veljača 2012.

Sl. 9 Simulacija Muzeja Apoksiomena prema idejnom projektu Maria Beusana i Berislava Biondića, preuzeto s internetske stranice arhitekta Berislava Biondića (<http://www.berislavbiondic.com/arhitektura/muzej-apoksiomena>)

Sl. 10 Poprečni presjek Muzeja Apoksiomena iz idejnog projekta Branka Silađina, preuzeto s internetske stranice Društva arhitekata Zagreb (<http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/muzej-apoksiomena-u-malom-losinju,459.html>)

Sl. 11 Poprečni presjek pobjedničkog projekta Muzeja Apoksiomena, preuzeto s internetske stranice arhitekta Idisa Turata (<http://www.idisturato.com/project/muzej-apoksiomena/>)

Sl. 12 Maketa revidiranog idejnog projekta, preuzeto sa internetske stranice arhitekta Idisa Turata (<http://www.idisturato.com/2013/04/14/apoksiomenov-celicni-kavez/>)

Sl. 13 Fotografija stražnjeg dijela Muzeja Apoksiomena, snimio Nikola Andrijić, ožujak 2015.

Sl. 14 Fotografija obnovljenog pročelja Palače Kvarner, snimio Marko Španjol, ožujak 2015.

PRILOZI

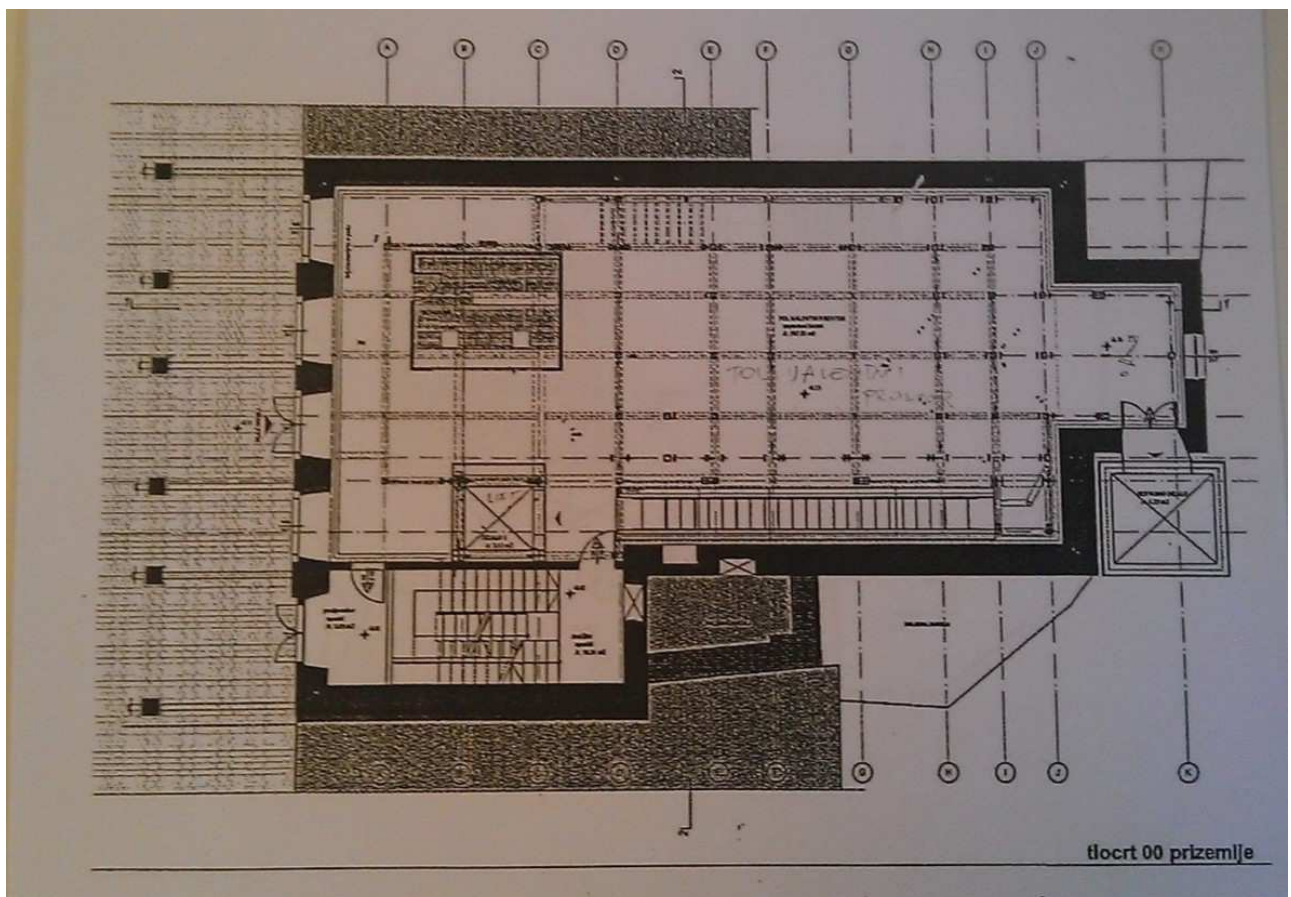
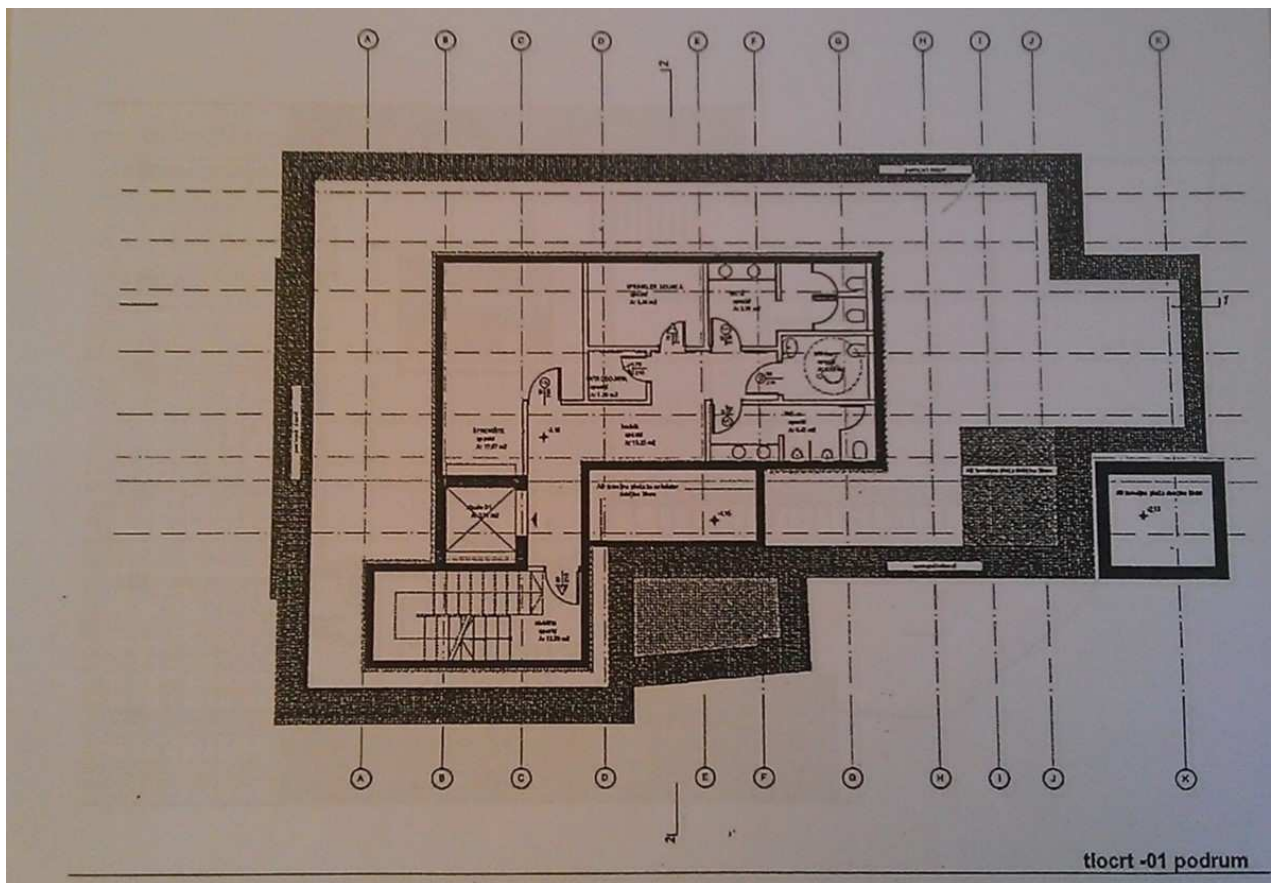
_građevina	MUZEJ APOKSIOMENA , Mali Lošinj na k.č. 895, k.o

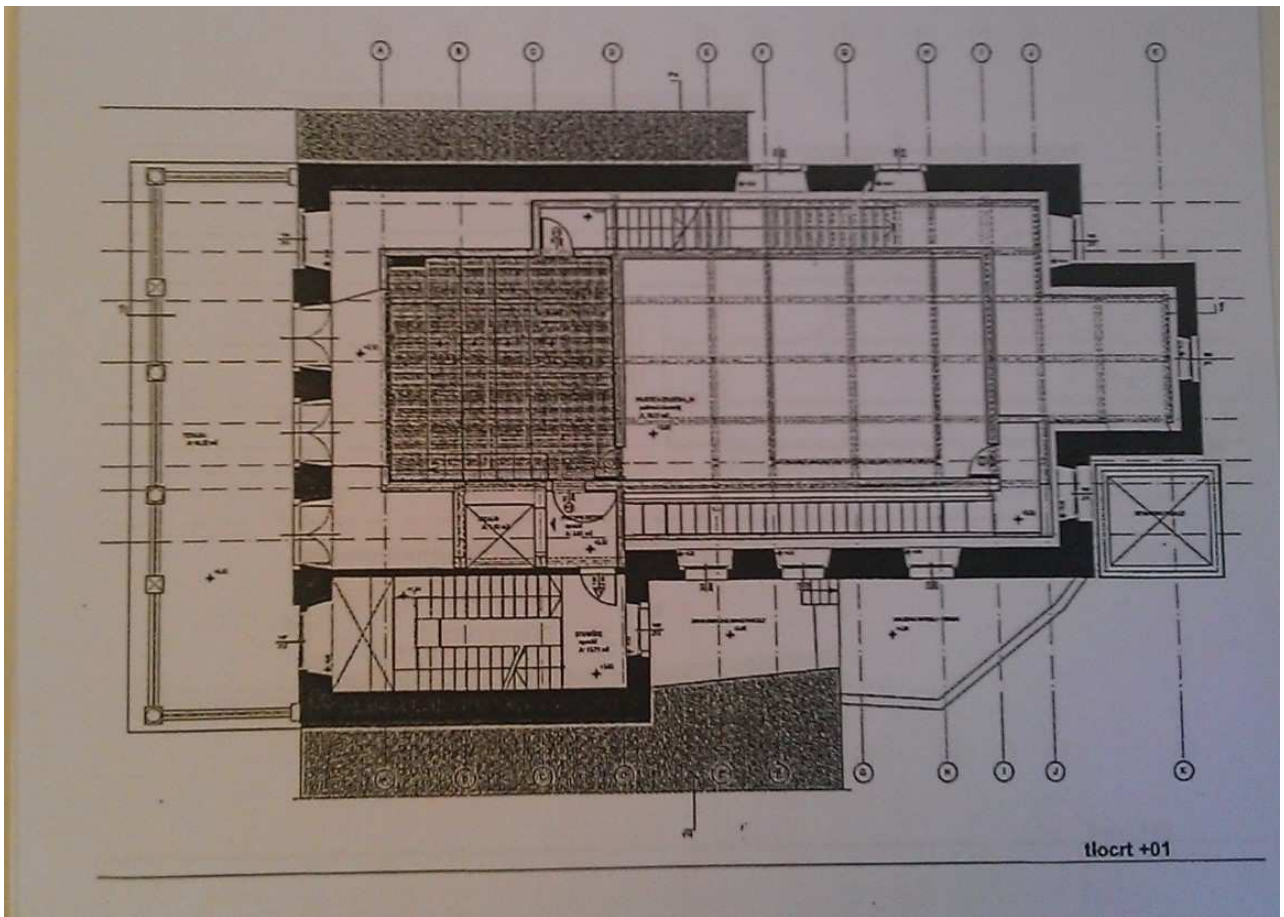
-	
-vrsta projekta	ARHITEKTONSKI PROJEKT PROJEKT IZLOŽBENOG POSTAVA

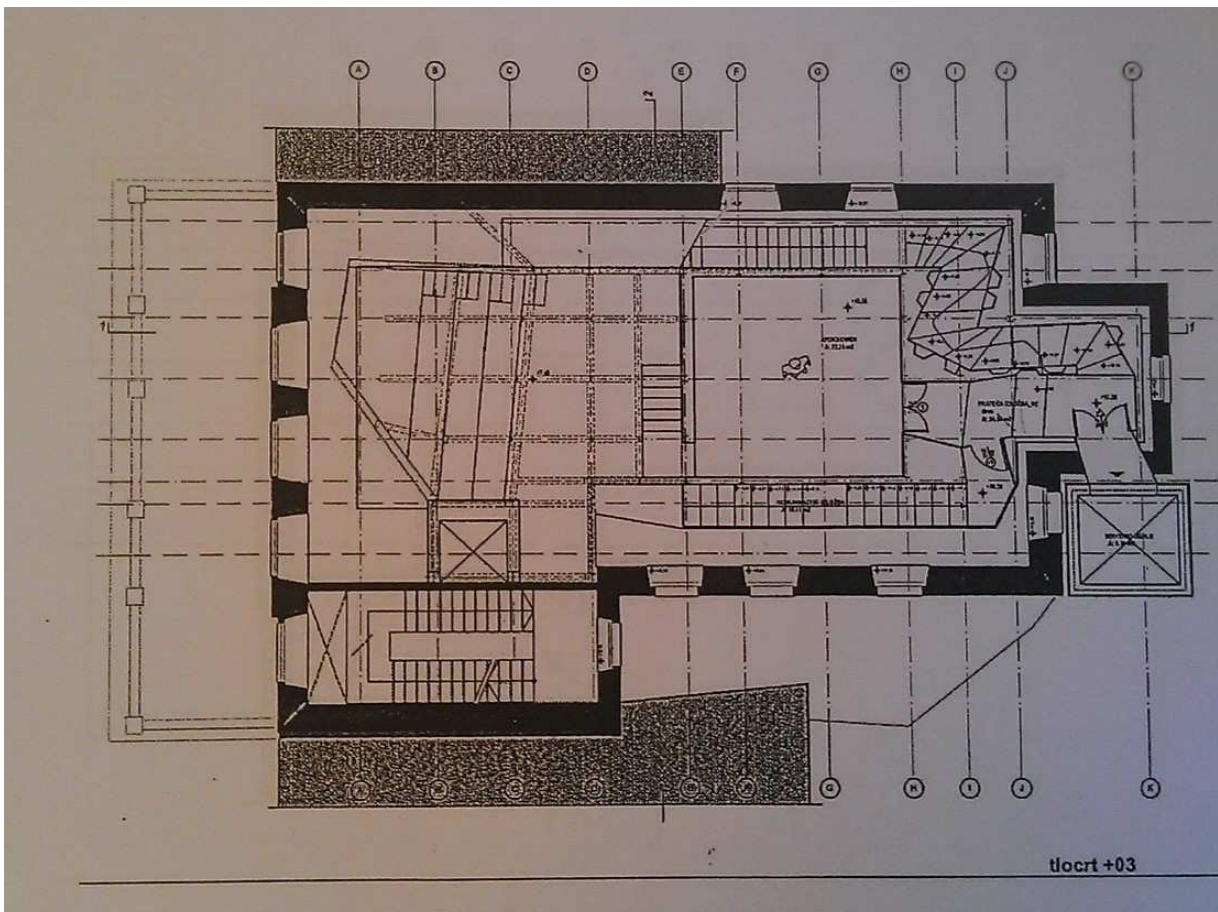
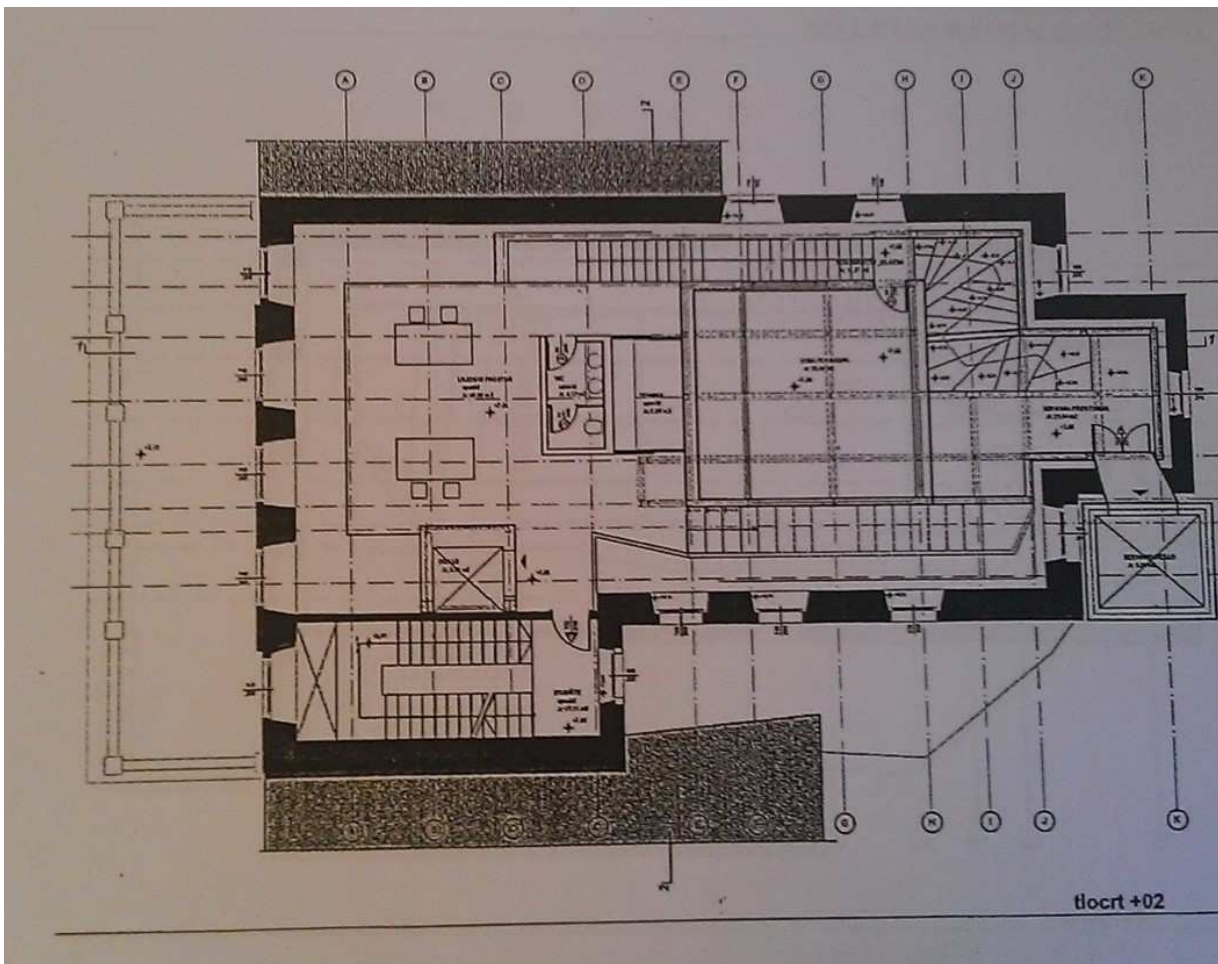
_naručitelj	GRAD MALI LOŠINJ
Lošinjskih Kapetana 7, Mali Lošinj	Riva

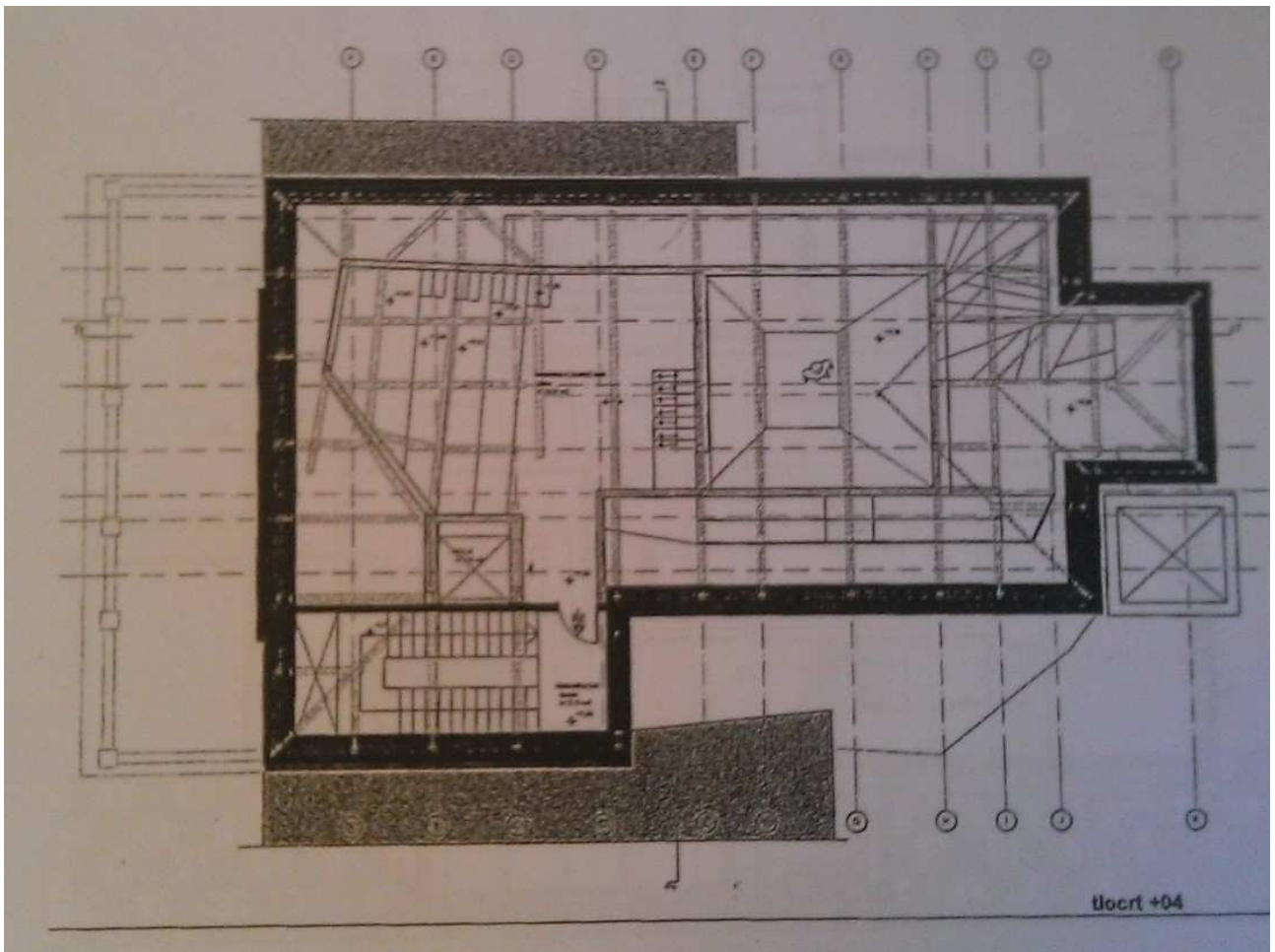
_izvršitelj	Arhitektonski ured Turato d.o.o.
	Delta 5, HR-51000 Rijeka

_broj projekta	IP 479 / 10
_projektant	mr.sc. Idis TURATO dipl.ing.arh.

BIBLIOGRAFIJA

Popis ustanova i njihovih kratica:

HRZ – Hrvatski restauratorski zavod

AZ – Arhiv Zavoda

KORI –Konzervatorski odjel Rijeka

ZE – Zbirka elaborata

DO – Dokumentacijski odjel

LM – Lošinjski muzej

AM – Arhiv Muzeja

Primarni izvori:

Hrvatski restauratorski zavod, arhiva zavoda, Konceptija stalnog izložbenog postava kipa Apoksiomena za Muzej Apoksiomena u Malom Lošinj, 127/2012., 28. svibnja 2012.

Hrvatski restauratorski zavod, arhiva zavoda, Uvjeti za čuvanje i izlaganje kipa Apoksiomena, 449/2007, 8. svibnja 2007.

Konzervatorski odjel Rijeka, dokumentacijski odjel, Posebni uvjeti zaštite kulturnog dobra za rekonstrukciju postojeće građevine Palače „Kvarner“ u Malom Lošinj, 3459, 22. prosinca 2009.

Konzervatorski odjel Rijeka, dokumentacijski odjel, Dodatni posebni uvjeti zaštite kulturnog dobra za rekonstrukciju postojeće građevine Palače „Kvarner“ u Malom Lošinj, 3459, 2. lipnja 2010.

Konzervatorski odjel Rijeka, zbirka elaborata, Idejni projekt Muzeja Apoksiomena, A3-113, 13. studeni 2009.

Lošinjski muzej, arhiva muzeja, Arhitektonski projekt i projekt izložbenog postava, 479/2010., 5 svibnja 2012.

Lošinjski muzej, arhiva muzeja, Osnivanje ustanove MUZEJA HRVATSKOG APOKSIOMENA, stručno viđenje potrebnih uvjeta, 69/2012., 8. ožujak 2012.

Lošinjski muzej, arhiv muzeja, Izjava namjere, 691/2003., 3. listopada 2003.

Lošinjski muzej, arhiv muzeja, Elementi za traženje registracije palače Kvarner u Malome Lošinj kao nepokretnog kulturnog dobra, 778/2003., 30. listopada 2003.

Sekundarni izvori:

- BOJČIĆ, Z. (2009.), *Arheološki muzej Osijek*, "Vijesti muzealaca i konzervatora" 1-4: 26-31, Zagreb.
- CAMBI, N. (2007.), *Brončani kip Čistača strigila iz mora kod otočića Vele Orjule blizu Lošinj*, "Arheologia Adriatica" 1: 85-109, Zadar.
- CERAVA. K., ŠIMUNIĆ. A. (2009.), *Muzej Apoksiomena u Malom Lošinj*, "Vijesti muzealaca i konzervatora" 1-4: 22-26, Zagreb.
- ĆUS-RUKONIĆ, J. (2014.) *Utvrde cresko-lošinjskog otočja od pretpovijesti do današnjih dana*, Lošinjski muzej, Mali Lošinj
- DLAKA, I., GOVIĆ, V. (2012.), *Lošinjski hoteli, pansioni i lječilišta 1887. - 2012.*, Lošinjski Muzej, Mali Lošinj.
- DOMIJAN, M., KARNIŠ, I. (2008.), *Hrvatski Apoksiomen/ The Croatian Apoxyomenos*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb.
- DROUGUET, N., GOB, A. (2007.), *Muzeologija*, Antibarbarus, Zagreb.
- ETEROVIĆ BORZIĆ, A., JOVIĆ GAZIĆ, V. (2013.), *Strukturalno-funkcionalne promjene na prostoru današnjeg Muzeja antičkog stakla u Zadru*, "Zbornik radova 2. kongresa muzealaca", 2: 95-103, Zagreb.
- FUČIĆ, B. (1990.), *Apsyrtides*, Narodno sveučilište Mali Lošinj, Mali Lošinj.
- GRAHAM, B. (2002.), *Heritaga as Knowledge: Capital or Culture?*, "Urban studies" 39: 1003-1017, Glasgow.
- IVANIŠEVIĆ, G. (1997.), *Velo selo: crtice iz prošlosti*, Topograf, Velika Gorica.
- KIPKE, K. (1987.), *Obnova palače Sermage u funkciji muzejskog prostora*, diplomski rad, Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb.
- KOJIĆ, B. (1984.), *Turistički vodiči kao izvori za povijest lošinjskog hoteljerstva 1887.-1913.*, "Otočki ljetopis" 5: 153-161, Mali Lošinj.
- KOJIĆ, B. (1980.), *Pregled povijesti pomorstva na otoku Lošinj*, "Otočki ljetopis" 3: 173 – 205, Mali Lošinj.
- KOTLER, N., KOTLER, P. (1998.), *Museum Strategy and marketing: designing missions, building audiences, generating revenue and resources*, Wiley imprint, San Francisco.
- KUSIN, V. (2009.), *Perspektiva Apoksiomena*, "Vjesnik"
- LASZLO, Ž. (2013.), *Muzejska zgrada*, Zbornik radova 2. kongresa hrvatskih muzealaca, 2: 190-194, Zagreb.
- MAROEVIĆ, I. (1993.), *Uvod u muzeologiju*, Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb.
- MAROEVIĆ, I. (2002.), *Elementi za projektni program izgradnje muzeja*, "Informatica

museologica" 33: 67-74, Zagreb.

MAYHEW, T. (2011.), *Muzeji i (pre)oblikovanje identiteta malih primorskih mjesta*, "Informatica museologica" 42: 65-71, Zagreb.

N. N. (2011.), *Izješće o rezultatima inženjersko – geološko – geotehničkog istraživanja*, Rovinj

N. N. (2003.), *Strategija razvoja kulturnog turizma: od turizma i kulture do kulturnog turizma*, Institut za turizam Zagreb, Zagreb.

N. N. (2014.), *The Bayeux Tapestry: Press kit 2014*, Bayeux museum, Bayeux.

NIKOLIĆ, A. (2007.) *Otočna korabljica*, Katedra Čakavskog sabora Cres-Lošinj, Mali Lošinj

SAVIĆ, N. (1987.), *Adaptacija povijesnih zgrada za potrebe muzeja u Zagrebu*, diplomski rad, Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb.

SOKOLIĆ, J. (1985.), *100 godina turizma*, Turistički savez općine Cres-Lošinj, Zagreb.

STRAŽIČIĆ, N. (1981.), *Otok Cres: prilog poznavanju geografije naših otoka*, "Otočki ljetopis", 4: 11-329, Mali Lošinj.

ŠOLA, T. (2002.), *Marketing u muzejima ili o vrlini i kako je obznaniti*, Clio, Beograd.

ŠPIKIĆ, M. (ur.)(2006.), *Anatomija povijesnog spomenika*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb.

VEŽIĆ, P. (2008.), *Muzej stakla u Zadru*, „Kvartal“ 4-5: 8-12, Zagreb.

VINTERHALTER, J. (2010.), *Galerija umjetnina u Splitu-dvije faze obnove*, "Informatica museologica" 41: 61-67, Zagreb.

VRAGOVIĆ, W. (1997.), *Istraživanja povijesno-prostornog razvoja Malog Lošinja*, diplomski rad, Arhitektonski fakultet Zagreb, Zagreb.

VUJIĆ, Ž. (2009.), *O čistaću strigila nazvanom Apoksiomen i njegovom muzeju*, "Kvartal" 1-2: 15-18, Zagreb.

VUJIĆ, Ž. (2009.), *Muzej antičkog stakla u Zadru: od strukovnih dvojbi do suvremeno uređene i posjećene ustanove*, "Vijesti muzealaca i konzervatora" 1-4: 12-18, Zagreb.

Internetski izvori:

http://www.a10.eu/magazine/issues/22/departement_store_graz.html [1.4.2015.]

<http://www.berislavbiondic.com/arhitektura/muzej-apoksiomena/> [20.2.2015.]

<http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/muzej-apoksiomena-u-malom-losinju,459.html> [1.4.2015.]

www.idisturato.com [22.2.2015.]

<http://www.h-r-z.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/metal/222-hrvatski-apoksiomen15.1.2015.>

<http://www.novilist.hr/Kultura/Ostalo/Arheoloski-muzej-u-Osijeku-pripojen-Muzeju->

Slavon[10.2.2015.]

http://www.novolist.hr/Vijesti/Regija/node_1585/Modernizacija-ili-kulturocid-Hotel-Kvarner-nadograđuje-kat [22.2.2015.]

<http://www.mas-zadar.hr/> [8.2.2015.]

<http://www.muzej.losinj.hr/hr/> [2.2.2015.]

<http://www.mso.hr/> [6.2.2015.]

<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> [10.2.2015.]

<http://www.nhm.ac.uk/visit-us/galleries/orange-zone/darwin-centre/index.html> [15.1.2015.]

<http://www.plavi-svijet.org/hr> [15.02.2015.]

<http://www.vasamuseet.se/en/> [22.2.2015.]

http://www.tapisserie-bayeux.fr/en/accueil_en.html [20.2.2015.]

<http://whc.unesco.org/en/decisions/1162> [1.4.2015.]